

Rolnummers : 6249, 6274 en 6298
Arrest nr. 130/2016 van 13 oktober 2016

A R R E S T

In zake : de beroepen tot gedeeltelijke vernietiging van titel 2 (« Loonmatiging ») van de wet van 23 april 2015 tot verbetering van de werkgelegenheid, ingesteld door de vzw « Mouvement de la Gauche Démocrate et Citoyenne » en anderen, door Hilde Timmermans en anderen en door Alain Martin.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters J. Spreutels en E. De Groot, en de rechters L. Lavrysen, J.-P. Snappe, J.-P. Moerman, E. Derycke, T. Merckx-Van Goey, P. Nihoul, F. Daoût en R. Leysen, bijgestaan door de griffier F. Meersschaut, onder voorzitterschap van voorzitter J. Spreutels,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. Onderwerp van de beroepen en rechtspleging

a. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 30 juni 2015 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 1 juli 2015, is beroep tot vernietiging ingesteld van de artikelen 2, 3 en 6 van de wet van 23 april 2015 tot verbetering van de werkgelegenheid (bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 27 april 2015) door de vzw « Mouvement de la Gauche Démocrate et Citoyenne », Gérard Gillard, Lucette Royer, Fabrice Dupont, Freddy Visconti, Kyung-Chul Liesse, Eric Richter, Jeanine Royez, Françoise Debucquoy, Anna Lella, Odette Debu, Emily Joseph, Roger Dewilde, Yolande Sweetlove en Jean Delier, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. M.-F. Lecomte, advocaat bij de balie te Charleroi.

b. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 26 oktober 2015 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 30 oktober 2015, is beroep tot vernietiging ingesteld van artikel 2, § 2, tweede lid, § 3 en § 4, en van de artikelen 2bis, 2ter en 2quater van het koninklijk besluit van 24 december 1993 « ter uitvoering van de wet van 6 januari 1989 tot vrijwaring van 's lands concurrentievermogen », bekrachtigd bij de wet van 30 maart 1994, zoals vervangen bij artikel 2 van de wet van 23 april 2015 tot verbetering van de werkgelegenheid (bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 27 april 2015), door Hilde Timmermans, Chris Todts, Jef De Coster, Geert De Keersmaecker, Carine Ongaro, Ingrid Daveloose, H'Midou Beneich, Marc Leemans, Rudy De Leeuw, Mario Coppens, het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV), het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV) en de Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België (ACLVB), bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. K. Salomez, advocaat bij de balie te Gent.

c. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 26 oktober 2015 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 27 oktober 2015, heeft Alain Martin beroep tot vernietiging ingesteld van artikel 2, § 3, van voormelde wet van 23 april 2015.

Die zaken, ingeschreven onder de nummers 6249, 6274 en 6298 van de rol van het Hof, werden samengevoegd.

Memories zijn ingediend door :

- de Ministerraad (in de drie zaken), bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. V. Pertry, advocaat bij de balie te Brussel;

- Patrick Weckhuyzen, Andy Vermaut, Gisèle Deweerdt, Ludo Lieckens, Pieter Vissers, Marijke Vinck, Francis Duyck, Johan Plas, Kristien Pottie, Eddy Jespers, Dimokritos Kavadias, Fred Guldentops, Maxime Nys, Jean Vandeveld, Elias Vlerick, Danny Gijssels, Marc Loos, Frank De Block-Burij, Georges Vandevoot, Philippe Desmet, Nathalie Herickx, Kristiana Vandevoot, Liesbeth Dhont, Stéphanie De Block, Geert De Maertelaere, Tony Coppens, Anne-Marie Beirens, Hugo Kaekebeke, Ronny Mouton, Pol De Grave, Marc De Prins, Thomas Weyts, Jos Verbist, Ilse Heip, Marleen Heip, Luc Janssens, Paul Turelinckx, Gunnar Paesbrugge, Christoff Vierendeels, Betul Tekin, Bekir Erdoğan, Kris Van Put, David Van Hedent, Anthonie De Lausnay, Eric Dergent, Eddy Goetstouwers, Ann De Roose, Frank Reynaert, D. Hens, Luc Lambrechts, Patrick De Backer, Julien Gossé, Michael Duffy, Julien Verhoeven, Ronald Le Blon, Thomas De Saedelaere, Gunter Kathagen, Stephan Corrier, Maartje De Schutter, Kim Schelfhout, Roger Van Ryssen, Bo De Clerck,

Erik Van Oosterwijck, Andreas Doens, Theo van Iysebetten, Robert Heyrman, Kris Vandael, Mark Willekens, Bert Meeusen, Frank Rolus, Jos De Bruyn, Eduard Truyen, Stephan De Maeyer, Marie-Jose Wellens, Walter Simonet, Erwin Smolders, Marc Vantongerloo, Filip Van Bever, Patrick Neys, Patrick Wauters, Anthony Farrell, Patrick Verbuyst, Madeleine Foubert, Nicole De Bruyne, William Dekkers, Eddy Pauwels, Jean-Pierre Vanblaere, Jan Backeljau, Herman Van Laer, Frank Delbeke, Michel Leemans, Gerda Jennis, Patrick De Koninck, Willy Bovy, Tom Devoght, Elke Vonk, Frank Gonzalez Galiana, Raf Verbeke, Michiel Hendrikx, Kathy Laroy, Monique D'hooghe, Rudy Piro, Tom Verheyden, Ann Wils, Vera Meeus, Stijn Hendrickx, Geert Vanhauwaert, Ronny Van den Broeck, Johan Plas, Roger Van Ryssen, Frank Vanaerschot, Marina Broucke, Hendrik Van Malder, Brecht Vancoillie, Jan Busselen, Jo De Leeuw, Relinde Pauwels, Lucie Ghijsens, Marita De Neubourg, Frans Dumortier, Mario Heyman, Marie-Hélène Deploige, Elisabeth Smeets, Marina Mourant, Peter Vertonghen, Elisabeth Van Beveren, Frieda Geleys, Stephen Bouquin, Martine Croisiau, Armand Vandamme, Ruth Janssen, Lambie Petit, Fernand Tanghe, Anne-Marie Van Cauwenberge, Agnes Jonckheere, Hilda Lemmens, Yves Rosschaert, Carl Van Overberghe, Anne-Marie Devoldere, Fabienne Brichaux, Hanne Huybrighs, Johan Bultiauw, Peter Pauwels, Danny Perdaen, Joris De Winter, Marian Debaillie, Regine Laverge, Kamiel Vrancken, Greta Willems, Kris Verdonck, Hilde Deschrijver, Marianne Dekens, Tony De Kimpe, Larissa Conard, Theresia Van Muylder, Luc De Brabander, Fabienne Notredame, Kristof Ignoul, André Van Cleven, Kaat De Schepper, David Vlaeminck, Jurgen Callewaert, Jens Vergauwen, Tina Vanbeveren, Jan Buelinckx, André Oyen, Christiane Vandecasteele, Marjolein De Praetere, Johan Theuninck, Julien Leermakers, Francis Faes, Andy Pitteman, Ingrid Floreal, Elena Megalakakis, Gert Klügel, Angela Spoelders, Yoerik Roevens, Carine Laureyssens, Ward de Keyser, Giovanni Doom, Yves Bossaert, Jarl Verledens, Jos Thijsen, Erwin Vanhorenbeeck, Greet Lemoine, Pol De Grave, Petra Heylen, Bavo Wouters, Roger Peeters, Beatrice Vanherle, Claudy Sempels, Frank Bruynseraede, Yves Verreydt, Dirk Pauwels, Kim Coornaert, Jean Pierre Jacobs, Lucien De Paepe, Frederik Bosschem, Els De Vos, Thomas Weyts, Albert Martens, Fanny Mestdag, Rachida Seys, Nora Peersman, Rosita Moreels, Matheus Roelands, Nico Oldenhof, Tom Van den Keybus, Christophe De Brabanter, Sven Naessens, Christine Devreker, Jan Peeters, Patricia Moreels, Franciscus Dillen, Dirk Horemans, Julia Guns, Dirk Deprez, Piet Verdonck, Sonja Taveirne, Cedric De Bock, Raven Grouve, Seppe Mariën, Arno Mariën, Jacques Lievens, Carine Fahrbach, Lode Willaert, Hanne Vendievel, Marina Vanderborght, Leen Lagaeyse, Geert Crauwels, Lisa Maseman, Bart De Baele, Johan Seynaeve, Frankie Vercammen, Arlène Ferrolino Vercammen, Dries Terneven, Patrick Coeman, Sven Goris, Eveline Buffel, Danny Van Neste, Ann Van Miegem, Joris Dayer, Freddy Van Linden, Magda Van Aerschot, Niels Van Handenhove, Djemaa Nasser, Andres Toye, Greta Huybrechts, Didier Landuyt, Geert Verloes, Johan Samaey, Astrid Bogaerts, Danny Stoffels, Marc Verheugen, Tony Eyckmans, Erwin Janssens, Josée Van Santvoort, Mark Moedbeck, Ruben Ramboer, Paul Blanchaert, Erika Verhulsel, Eduard Jacobs, Sunny Van Vaerenbergh, Antonio Spada, Ivo Wauters, Gilbert Verstraelen, Michel Huysseune, Eddy van Thielen, Erik Van Oers, Roger Wyckmans, Gilles Van Looke, Thomas Ghekiere, Tommy Raulet, Ronny Bosmans, Sara Thijs, Yvette Ceusters, Marcel Goffart, Niels Van Gele, Annemie Desmet, Raymond Duval, Anne-Marie Loots, Frank Francken, Eric Pauwels, Ahmad Ahmadi, Ragmatoelah Azad, Ann Peetermans, Marc Verspaandonck, Hugo Roesbeke, Koen Catry, Martine Gabriëls, Marc Duré, Peter Hessens, Wim Moens, Ludo Peeters, Albert Slabbaert, Patrick Van de Vyver, Christel Van Vooren, Katrien Neyt, Roland Van Marck, Franklin Van Gele, Stefan Vandevorst, Dirk Luyten, Ivo De Groot, Lies Lesy, Inge Pauwels, Alain Claessens, Bo Heymans, Erwin Madereel, Maria Van Oekel, Werner De Clercq, Jan Van Der Schueren, Danny Schaerlaeken, Frans Sanders, Sophie Vlieghe, Monique Bossaert, Dries Brugge, Edgard Stevens, Wim

Van Herck, Fatima Lahyani, Mariam Bensaghir, Dirk de Reviere, Martine Desmet, Franky Van Havere, Els Snoeckx, Bart Verhaeghe, Erik De Weerd, Victor Martin Hernandez, Jozef Van den Bergh, Nicole Naert, Danny De Rijcke, Herwig Van Ostaeyen, Said M'sadfa, Claudio Van Geem, Habibi Keltoum, Bensaghir Kelthoum, An Pedus, Jozef De Paepe, Peggy Devis, Edwin Van der Flaes, Annette D'hossche, Lien De Ridder, Christel Verstrepren, Diane Vanheusden, Steve Michiels, Dirk De Jonghe, Jürgen Franssen, Josiane Burrick, Kurt Steemans, Danny Van Ingelgem, Walter Joos, Leon Van Santvoort, Astrid Van Landeghem, Danny Arnouts, Peter Konings, Jo De Clercq, Martine Cools, Luc Siereveld, Dries Dekocker, Adelbert Verswijvel, Eduardus Cools, Herman Van Hunskerken, Alfons Wijckmans, Alex Cools, Tom Slabbaert, Philippe Smolders, Johnny Moerman, François Borghmans, Guido de Pauw, Yves Nicolai, Anne-Marie Misson, Eduard Verschuere, Patrick Pelemans, Daniel De Maayer, Ann Wils, Martine Defever, Leo Maes, Jermy Prus, Inge Faes, Jimmy Neetens, Jan Vandendriessche, Timety Bogaerts, Tim Dockx, Frank Stevens, Erik Sontrop, Luc Vlaeminck, Joseph De Witte, Ingrid Smet, Adriaan Van Baelen, Luc Symoens, Gerrit Van Puyvelde, Hendrick Thiriart, Annelies Van Pelt, Karin Janssens, Steve Geuens, Ann Souffriau, Eric Verheesen, Ludo Dierckx, Jan Herremans, Wim Huybrechts, Marie-Paule Schittekat, Michel Fooy, Ronny Van der Kelen, Michel Beyloos, Wilfried Mertens, Nadia Godts, Dirk Penneman, Patricia Laureys, Aloysius De Troch, Yves Wittemans, Tessa Meyer, Theo Van de Walle, Bob Picard, Michel Mommens en Ria Vanbroekhoven, allen bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. E. Merckx, advocaat bij de balie te Leuven (in de zaak nr. 6274);

- Patricia Lemmens, François Renard, Marc Didier, Yves Herlemont, Alexis Garcia, Philippe Redivo, Isabelle Nocera, Jean-Luc Delforge, Felipe Van Keirsbilck, William Tomasi, Jacqueline Leroy, Benoit Feron, Françoise Etienne, Pauline Dujardin, Juan José Zaragoza, Christophe Kelecom, Yasar Arslan, Nicole Diederer, Mathieu Masini, Sabri Bal, Micha Vandermeulen, Carine Macors, Carine Focant, Marc Blasband, Nathalie Pietquin, Lea Bacchetta, Matthieu Lallemand, Mejido Kamari, Patrick Gendarme, Joëlle Brouillard, Veronique Lorge, François Brasseur, Martine Demanet, Luc Fripiat, Simon Dupuis, Stefano Leone, Kana Bukuru, Nadia Mtioui, José Nicolaye, Jan Talpe, Nadia Abou-Hacem, Lorenzo Arias Alvarez, Annick Dieu, Cecile Broche, Patricia Berti, Sonia Gybels, Viviane Francqué, Nordine Saidi, Thierry Allard-Demoustiez, Marion Laing, Joseph Adam, Marie Josée Thouvenin, Guy Decoster, Laurent Thouvenin, José Garcia Moreno, Ludivine Frix, Paloma Bénito, Michel Noirret, André Wauters, Placide Aimé Maloba, Joseph Dewez, Marie-Jeanne Goffinet, Léon Poncin, José Chambeau, Eve Tondeur, Serge Wangneur, Léon-Jean Lakaie, Egil Franssen, Nadia El F'kih, David Hassoun, Hussam Alwan, Calogera A Tusciano, Anne Fraiture, Myriam Linotte, Raouf Ben Ammar, Emmanuelle Buntinx, Christine Vanschoor, Frédéric Lequeux, Jennifer Van Eeckhout, Sylvia Abraham, Antonina Bonadonna, Latifa Rafie, Daniel De Roover, Michèle Dehaen, Andrée Defaux, André Wauters, Ariane Cornet, Danielle Henard, Didier Grifgnée, Dominic Castagnola, Thierry Deltour, Céline Peeters, Isabelle Cranix, Bayram Cengiz, Jacqueline De Moerloose, Daniel Liebmann, François Vanneste, Myriam Pacanowski, Virginie Jacques, Nadine Janssens, Laurence Buchet, Marie-Ange Paulus, Claire Bohon, Michel Lebrun, Quentin Garchi, Gérard Tournay, Marc Kisiela, Angelo Gaurino, Patricia Albert, Bernard Lacroix, Muriel Feys, Romuald Landenne, Willy Demeulemeester, Raphaëlle Bosnjak, Annick Van Droogenbroeck, Delphine Delhay, Aurelie Meunier, Anne-Pascale Kestemont, Jean Claude Servais, Thierry Maton, Ane Guilmot, Halima Yachou, Nancy Salvi, Frédéric Vankeer, Martine Gilquin, Didier Cupers, Maïa Fays, Francis Dumont, Catherine Devezeaux, Hugues Denoncin, Christian Huberty, Chantal Siebert, Nicole Henard, Nicolas Lories, Alain Kuckaertz, Cocito Francesco, Jean Sevrin, Morgan Laitat, Nathalie Leloup, Philippe Brunelle, Jean-Marie Labeau, Michel Zicot,

Jean-Claude Heylen, Monique Lermusiaux, Samuel Bougard, Michaël Lebrun, Raoul Francart, Lucile Duheym, Henri Bartholomeus, Jean Paul Vanlaer, Laurent Pirnay, Stephane Georis, Thierry Coune, Alain Halleux, Thierry Guérin, Michel Bordignon, Marc Mormont, Jose Marie Tonglet, Martine Constant, Jean-Paul Hostyn, Luc Martin, Nadine Trullemans, Jean-Pierre Nossent, Rudy Janssens, Giana Fanni, Jacques Prime, Jean-Claude Roman, Martine Freundlich, Véronique Lefèvre, Freddy Evenepoel, Faouzia Dhaoui, Jean Notermans, René Mauret, François Moens, Karl Bohon, Christian Deforseau, Christian Bianchini, Laurent De Groeve, Philippe Buchet, Simon Fiasse, Dominique Sonveaux, Sarah de Liamchine, Françoise Leduc, Dino Del Puppo, Marcel Breuer, Abdallah Lhaij, Wendy Yerna, Placido Caruso, Giuseppe Lasiello, Yves-Olivier Sinte, Julien Chaput, Christian Ursu, Janine Mayeres, Xavier Mathus, Gérard de Sélys, Anne Sophie Grovonius, Dominique Wilmet, Philippe Delhaise, Gilles Woirin, Bruno Poncelet, Christiane Péruax, Nadine Culot, Virginie Timsonet, Christophe Bavay, Nancy Lemaire, Marc Lebrun, Marie-Thérèse Wolfs, Isabelle Balthazar, Thomas Herickx, Joëlle Simon, Emilie de Liamchine, Frank Laurent, Jean Marie Tréfois, Daniel Minsart, Michael Roufosse, Daniel Herbiet, Françoise Durvin, Marianne Rathmès, Giovanni Temporin, Gwenaëlle Grovonius, Bertrand Bourgeois, Jean Hardy, Maud Evrard, Guy Raulin, Daniel Puissant, Nathalie Georges, Marie Eugène, Bernadette Dépas, Astrid Lories, Christine Pagnoulle, François de Walque, Yves Denayer, Philippe Hubaux, Christian Dubois, André Doyen, Julie Van Dam, Jacques Brichard, Didier Palange, Véronique Janssens, Emilie Marchal, Jacky Coene, Micheline Somma, Nancy Bernard, Mathilde Ellyton, Eglantine Lacroix, Vinciane Denis, John Ellyton, Josiane Fransen, Françoise Ledecq, Marie-Bernadette Delvigne, Fernand François, Gina Huys, Karine Watelet, Marc Verheugen, Catherine Lemièrre, David Morelli, Eric Nemes, Catherine Lemaitre, Didier Van der Meeren, Jérémie De Clerck, Marianne Rathmès, Dominique De Laet, Lionel Scheepmans, Alain Nemes, Raphaël Livet, Jean Lazard, Jean-Pierre Lahaye, Fabienne de Lelys, Nathalie Snakkers, Serge Pollet, Sophie Museur, Robert Polet, Henri Henrotte, Christine Pauporté, Anne Fournier, Anne Loontjens, Jean-Louis Degives, Monique Lermusiaux, Arlette Bruckmann, Joshua Malaise, Marc Gilson, Ornella Romano, Valérie Burye, Christiane Delescluse, Janine Mayeres, Richard Goebel, Anissa Benchekroun, Morgane Ugeux, Victor Fettweis, François Charlot, Michèle Dehaen, Nicolas Halut, Aglaé Perick, Ziyad Bakkali, Brigitte Lebleu, Pierre Clément, Phillipe Depryck, Olivier Van Den Brande, Vinciane Authier, Nathalie Dechevres, Serge Corriaux, Didier Lagasse de Locht, Françoise Dossin, Chantal Liégeois, Brigitte Martin, Philippe Defeyt, Michèle Déome, Geneviève Duckerts, Johanna Clabots, Freddy Bornuaw, Erika Nagy, Thierry Müller, Laurent Dufrasne, Michel Lecomte, Benoît Degrève, Karim Senhaji, Jean-Marie Lison, Martine Lejune, Nathalie Van Assche, Denis Flament, Patrick George, Robert Lallemand, Bernard Heunders, Ernesto Olivito, Stefano Leone, Etienne Guillaume, Sylviane Roncins, Guy Decoster, Francis Leboutte, Noémie Cravatte, Léon Poncin, Sara Tavares Gouveia, Sylvie De Braekeleer, Joel Ghysels, Raphaël d'Olne, Anne Dasnoy, Elise Pirsoul, Alexandrina Loretani, René-Paul Malevé, Matthieu Schmit, Arnaud Dupuis, Marylise Wauters, Josée Degey, Viviane Degey, Débora Decock, Guylène Olivares, Julie Guillaume, Jessica Derese en Nathalie Gérard, allen bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. E. Merckx (in de zaak nr. 6274).

De verzoekende partijen in de zaken nrs. 6274 en 6298 hebben memories van antwoord ingediend en de Ministerraad heeft ook memories van wederantwoord ingediend in dezelfde zaken.

Bij beschikking van 11 mei 2016 heeft het Hof, na de rechters-verslaggevers P. Nihoul en E. Derycke te hebben gehoord, beslist dat de zaken in staat van wijzen zijn, dat geen terechtzitting zal worden gehouden, tenzij een partij binnen zeven dagen na ontvangst van de kennisgeving van die beschikking een verzoek heeft ingediend om te worden gehoord, en dat, behoudens zulk een verzoek, de debatten zullen worden gesloten op 1 juni 2016 en de zaken in beraad zullen worden genomen.

Ingevolge het verzoek van een partij om te worden gehoord, heeft het Hof, bij beschikking van 2 juni 2016, de dag van de terechtzitting bepaald op 29 juni 2016.

Op de openbare terechtzitting van 29 juni 2016 :

- zijn verschenen :

. Mr. K. Salomez en Mr. A. De Becker, advocaat bij de balie te Brussel, voor de verzoekende partijen in de zaak nr. 6274;

. Alain Martin, in eigen persoon;

. Mr. V. Pertry, voor de Ministerraad;

- hebben de rechters-verslaggevers P. Nihoul en E. Derycke verslag uitgebracht;

- zijn de voornoemde partijen gehoord;

- zijn de zaken in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *In rechte*

- A -

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

Wat de zaak nr. 6249 betreft

A.1.1. De eerste verzoekende partij in de zaak nr. 6249, de vzw « Mouvement de la Gauche Démocrate et Citoyenne », zet uiteen dat haar maatschappelijk doel onder meer erin bestaat onrecht en elke teruggang van de rechten in het algemeen en van de sociale rechten in het bijzonder van een individu of van een gemeenschap te bestrijden, met name in het licht van artikel 23 van de Grondwet en van het *standstill*-beginsel. De andere verzoekende partijen in dezelfde zaak zijn natuurlijke personen die aanvoeren dat de door hen bestreden bepalingen hen rechtstreeks raken in hun inkomsten en hun koopkracht.

A.1.2. De Ministerraad werpt een eerste exceptie van niet-ontvankelijkheid van het verzoekschrift op wegens gebrek aan belang, vanwege alle verzoekende partijen, om in rechte te treden. Wat de vzw « Mouvement de la Gauche Démocrate et Citoyenne » betreft, wijst hij erop dat zij geen eigen belang heeft en dat het enige statutaire doel dat in aanmerking zou kunnen worden genomen voor het aantonen van een collectief belang, namelijk de verdediging van de sociale rechten, voortvloeit uit een wijziging van de statuten die 4 dagen vóór het instellen van het beroep werd doorgevoerd, niet van een bijzondere aard is en niet kan worden onderscheiden van het algemeen belang. Wat de verzoekende partijen-natuurlijke personen betreft, gaat de Ministerraad ervan uit dat hun belang niet kan worden aangenomen louter op grond van de bewering dat zij een inkomensverlies lijden, daar de vermelde bedragen louter hypothetisch zijn en de berekeningsmethode niet wordt geëxpliciteerd.

A.1.3. De Ministerraad werpt een tweede exceptie van niet-ontvankelijkheid van het verzoekschrift op wegens ontstentenis van een voldoende duidelijke uiteenzetting.

Wat de zaak nr. 6274 betreft

A.2.1. De eerste tien verzoekende partijen in de zaak nr. 6274 zijn natuurlijke personen die aanvoeren dat de bepalingen die zij bestrijden hen rechtstreeks raken in hun inkomen en hun koopkracht. De achtste tot tiende verzoekende partij in de zaak nr. 6274 zijn daarnaast de voorzitters van drie representatieve vakorganisaties, die in die hoedanigheid deelnemen aan de collectieve onderhandelingen. De elfde tot dertiende verzoekende partij zijn representatieve vakorganisaties die de rechten van werknemers, ambtenaren en uitkeringsgerechtigden verdedigen. Zij zijn van mening dat, als vakorganisaties, hun prerogatieven worden geschonden door de bepalingen die zij bestrijden.

A.2.2. De 351 natuurlijke personen, Franstalige tussenkomende partijen, en de 413 natuurlijke personen, Nederlandstalige tussenkomende partijen, die allen tussenkomen in de zaak nr. 6274, zetten uiteen dat zij rechtstreeks en ongunstig worden geraakt door het bestreden artikel 2 van de wet van 23 april 2015 tot verbetering van de werkgelegenheid, in zoverre zij hetzij een loon, hetzij een bezoldiging als ambtenaar, hetzij socialezekerheidsuitkeringen ontvangen en hun inkomen dus zal worden geraakt door de indexsprong en de indexblokkering.

A.2.3. De Ministerraad werpt een exceptie van niet-ontvankelijkheid van het beroep in de zaak nr. 6274 op ten aanzien van de drie vakorganisaties, die feitelijke verenigingen zijn. Hij is van mening dat de bestreden bepalingen geen afbreuk doen aan de prerogatieven van de vakbonden, zodat die verzoekende partijen niet over de vereiste bekwaamheid beschikken om het beroep in te stellen.

Hij is eveneens van oordeel dat de achtste tot tiende verzoekende partij, die optreden als vakbondsverantwoordelijken, geen belang erbij hebben de vernietiging van de bestreden bepalingen te vorderen, in zoverre die bepalingen de vrijheid van collectief onderhandelen niet aantasten.

A.2.4. De verzoekende partijen wijzen erop dat de argumentatie ten gronde van de Ministerraad, wat de vrijheid van collectief onderhandelen betreft, in tegenspraak is met zijn standpunt over de ontvankelijkheid van het beroep ten aanzien van de vakorganisaties.

A.2.5. De Ministerraad merkt op dat de tussenkomende partijen hun belang om in de zaak tussen te komen niet aantonen.

Wat de zaak nr. 6298 betreft

A.3.1. De verzoekende partij in de zaak nr. 6298 is een natuurlijke persoon die optreedt als gepensioneerde.

A.3.2. De Ministerraad is van mening dat het beroep in de zaak nr. 6298 onontvankelijk is, ten eerste omdat de verzoekende partij haar belang om in rechte te treden niet aantoon, ten tweede omdat het verzoekschrift geen grief uiteenzet en ten derde omdat het geen duidelijke uiteenzetting bevat die het mogelijk maakt te begrijpen in welk opzicht de aangevoerde regels zouden worden geschonden.

Ten gronde

Wat betreft de middelen die worden aangevoerd in de zaak nr. 6249

A.4.1. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6249 leiden een eerste middel af uit de schending, door de artikelen 2, 3 en 6 van de wet van 23 april 2015 tot verbetering van de werkgelegenheid, van artikel 8 van de Grondwet, geïnterpreteerd in het licht van artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en van artikel 3 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 33, 42, 61, 74 en 174 van de Grondwet. Zij zetten uiteen dat de bepalingen die zij bestrijden een opschorting van de index mogelijk maken die de koopkracht van werknemers, ambtenaren en uitkeringsgerechtigden aantast, dat die maatregel niet was aangekondigd in de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen van de huidige meerderheid en dat bijgevolg hun stemrecht en hun recht om de vertegenwoordigers van hun keuze te kiezen op grond van een politiek programma zijn geschonden.

A.4.2. De Ministerraad is in hoofdorde van mening dat het middel onontvankelijk is door het ontbreken van een duidelijke uiteenzetting. In ondergeschikte orde doet hij gelden dat het in elk geval niet gegrond is. Hij wijst erop dat het verband tussen de bepalingen die zouden worden geschonden en het door de verzoekende partijen verdedigde standpunt niet wordt aangetoond en ziet niet in in welk opzicht de bestreden bepalingen impact zouden kunnen hebben gehad op het recht op vrije verkiezingen of het stemrecht. Hij voegt eraan toe dat de verzoekende partijen zich vergissen in zoverre het mandaat van parlementsleden geen imperatief mandaat is, maar wel een algemeen en collectief mandaat, zodat zij ertoe worden gebracht beslissingen te nemen waarmee niet noodzakelijk de hele gemeenschap instemt. Hij preciseert ten slotte dat de evaluatie van de wijze waarop de parlementsleden hun mandaat uitoefenen bij de volgende verkiezingen gebeurt en dat de bestreden bepalingen in geen enkel opzicht de wijze waarop de komende verkiezingen zullen worden gehouden, wijzigen.

A.5.1. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6249 leiden een tweede middel af uit de schending, door de artikelen 2, 3 en 6 van de wet van 23 april 2015, van de artikelen 10, 11, 17, 22bis en 23 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 2, 4 en 5 tot 15 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten en met deel I, de artikelen 1 tot 19 en artikel 31 van het herziene Europees Sociaal Handvest. Zij verwijten de bestreden bepalingen een ongunstig effect te hebben op de levensstandaard van loontrekkenden, ambtenaren en uitkeringsgerechtigden en op die van hun gezinnen, maar niet op die van zelfstandigen, renteniers, aandeelhouders van vennootschappen en hun gezinnen. Zij voegen eraan toe dat die bepalingen tot gevolg hebben dat geen collectieve onderhandeling meer mogelijk is over het vaststellen van het verloningsniveau en dat zij de verzoekende partijen het resultaat van de collectieve onderhandelingen ontnemen. Zij doen gelden dat het Belgische model van de automatische indexering van lonen en sociale uitkeringen een historische verworvenheid is die hun eigendom is. Zij zijn van oordeel dat de maatregel van de indexsprong niet noodzakelijk is om de loonhandicap van België ten opzichte van de buurlanden te verkleinen en dat er geen objectieve economische analyse is die een opschorting van de indexering rechtvaardigt.

A.5.2. De Ministerraad doet in hoofdorde gelden dat het tweede middel onontvankelijk is wegens ontstentenis van een voldoende duidelijke uiteenzetting. In ondergeschikte orde voert hij aan dat het middel niet gegrond is. Hij zet uiteen dat artikel 17 van de Grondwet niets te maken heeft met de kwestie van de indexblokkering, net zomin als artikel 22bis, dat, in zoverre het het recht van elk kind waarborgt op maatregelen en diensten die zijn ontwikkeling bevorderen, niet zo ver gaat dat het de toepassing van een indexsprong op lonen, uitkeringen en wedden verbiedt. Wat artikel 23 van de Grondwet betreft, herinnert hij eraan dat door het Hof geen enkel *standstill*-effect werd toegekend aan het recht op een billijke beloning. Hij voegt eraan toe dat de partijen niet aantonen in welk opzicht de indexsprong dat recht zou aantasten en dat in elk geval, zelfs indien men ervan zou moeten uitgaan dat de bestreden bepalingen dat recht aantasten, die aantasting verantwoord zou zijn door redenen die verband houden met het algemeen belang. Hij preciseert verder dat de wetgever erover heeft gewaakt de impact van de bestreden bepalingen te temperen door een tijdelijk karakter eraan te verlenen en door ze te koppelen aan maatregelen om het verlies aan koopkracht van de betrokken werknemers en uitkeringsgerechtigden en, in het bijzonder, van de meest kwetsbaren onder hen, te compenseren. Wat het recht op collectief onderhandelen betreft, onderstreept de Ministerraad dat de wetgever zijn prerogatieven niet heeft overgelaten aan de sociale partners en dat hij op elk ogenblik wetgevend kan optreden in sociale aangelegenheden.

Wat ten slotte de artikelen 10 en 11 van de Grondwet betreft, is de Ministerraad van oordeel dat de twee door de verzoekende partijen aangehaalde categorieën van personen niet op een logische manier zijn afgebakend aangezien een loon niet kan worden vergeleken met een rente of met inkomsten uit aandelen, net zoals de beroepsinkomsten van een zelfstandige niet kunnen worden vergeleken met andere soorten van roerende inkomsten. Hij voegt eraan toe dat eenzelfde persoon tegelijkertijd tot verschillende van die categorieën kan behoren. Hij zet uiteen dat het mechanisme van de indexsprong enkel betrekking kan hebben op geïndexeerde inkomsten, hetgeen rechtvaardigt dat de inkomsten van de zelfstandigen, de renten en de andere soorten van inkomsten niet worden geraakt door de maatregel, en dat bovendien die inkomsten geen logisch verband vertonen met het doel van de wetgever dat erin bestaat de loonkloof met de buurlanden te verkleinen.

Wat betreft de middelen die worden aangevoerd in de zaak nr. 6274

A.6.1.1. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6274 leiden een eerste middel af uit de schending, door artikel 2 van de wet van 23 april 2015, van artikel 23 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 4, 6 en 12 van het hierziene Europees Sociaal Handvest, met artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met de artikelen 7 en 9 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, met artikel 4 van het Verdrag nr. 98 van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) en met artikel 28 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, in zoverre die verschillende teksten het recht op een billijke beloning, het recht op sociale zekerheid, met inbegrip van het recht op gezinsbijslagen, en het recht op collectief onderhandelen waarborgen. Zij voeren aan dat de bepalingen die zij aanvechten, een aanzienlijke achteruitgang van het beschermingsniveau met betrekking tot die grondrechten en, bijgevolg, een schending van het *standstill*-effect vervat in artikel 23 van de Grondwet en bekrachtigd door de rechtspraak van het Hof, met zich meebrengen. Wat het recht op sociale zekerheid en het recht op een billijk beloningsniveau betreft, zijn zij van mening dat de achteruitgang van het beschermingsniveau evident is, aangezien de bestreden bepalingen een definitieve vermindering met 2 pct. van de reële hoogte van alle uitkeringen en bezoldigingen met zich meebrengen. Wat het recht op collectief onderhandelen betreft, stellen de verzoekende partijen vast dat de wetgever, door de indexblokkering en de indexsprong, aan de sociale partners een aangelegenheid onttrekt die het voorwerp van onderhandelingen moet uitmaken. Zij voegen eraan toe dat een identieke conclusie moet worden getrokken wat de toepassing van de bestreden bepalingen op de bezoldigingen van de ambtenaren betreft. Zij besluiten dat de bestreden bepalingen een flagrante achteruitgang van het recht op collectief onderhandelen met zich meebrengen.

A.6.1.2. De verzoekende partijen zijn van mening dat de achteruitgang in de bescherming van de grondrechten veroorzaakt door de bestreden bepalingen door geen enkele reden van algemeen belang wordt verantwoord. Zij zetten uiteen dat de wetgever die bepalingen heeft gemotiveerd door de noodzaak om het concurrentievermogen van de Belgische ondernemingen te verbeteren door de loonhandicap van het land ten opzichte van de buurlanden (Frankrijk, Duitsland en Nederland) te verkleinen. Zij voeren eerst aan dat een dergelijke doelstelling geen ernstige motivering vormt om de door hen aangeklaagde aanzienlijke achteruitgang in de bescherming van de rechten te verantwoorden, aangezien het gaat om universele rechten die precies worden gewaarborgd om te vermijden dat Staten in een ongebreidelde economische concurrentie aan sociale dumping doen en om hen te verplichten de concurrentie te laten spelen op een ander gebied dan dat van de sociale rechten. Vervolgens betwisten zij het gebruik dat door de Regering wordt gemaakt van het rapport van de expertengroep « concurrentievermogen en werkgelegenheid », dat zij als onvolledig en niet-actueel beschouwen. Zij doen hetzelfde in verband met het technisch verslag van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Zij voeren aan dat de inaanmerkingneming van andere economische factoren aantoont dat de loonkloof met de buurlanden zal verkleinen en in 2020 zelfs negatief zal worden, hetgeen bewijst dat de bestreden maatregelen totaal overbodig waren om het concurrentievermogen te herstellen. Bovendien gaan zij ervan uit dat de doelstelling die erin bestaat de loonhandicap van België te verkleinen de indexblokkering en de indexsprong in elk geval niet kan verantwoorden wat betreft de bezoldigingen van de ambtenaren en de sociale uitkeringen, die met die doelstelling niets te maken hebben. Ten slotte wijzen zij erop dat de Regering andere maatregelen die het nagestreefde doel kunnen bereiken en tegelijkertijd minder afbreuk doen aan de grondrechten, helemaal niet heeft overwogen.

A.6.1.3. De tussenkommende partijen in de zaak nr. 6274 steunen de argumentatie van de verzoekende partijen.

A.6.2.1. De Ministerraad voert aan dat het middel gedeeltelijk onontvankelijk is wegens gebrek aan uiteenzetting met betrekking tot de wijze waarop de bestreden bepalingen de artikelen 6 en 12 van het herziene Europees Sociaal Handvest, artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, artikel 7 van het

Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, artikel 4 van het IAO-Verdrag nr. 98 en artikel 28 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie zouden schenden.

A.6.2.2. De Ministerraad is van mening dat de bestreden bepalingen niet kunnen worden getoetst aan een *standstill*-effect met betrekking tot het recht op een billijke beloning, het recht op collectief onderhandelen, het recht op sociale zekerheid en het recht op gezinsbijslagen, aangezien voor die rechten nooit een dergelijk effect is erkend. Bovendien voert hij aan dat de *standstill*-verplichting, die niet absoluut is, in elk geval niet wordt geschonden. Allereerst onderstreept hij dat geen enkele bezoldiging of uitkering door de werking van de bestreden bepalingen wordt verminderd zodat geen sprake zou kunnen zijn van een achteruitgang van de bescherming. Hij voegt eraan toe dat zelfs indien men een inkomensdaling zou moeten vaststellen, die daling niet significant zou zijn omdat de neutralisering van de index slechts tijdelijk is, zij slechts 2 pct. bedraagt en gekoppeld is aan maatregelen die een positieve impact hebben, zodat de vermindering in werkelijkheid slechts 0,5 pct. bedraagt. Hij vestigt ten slotte de aandacht op de omstandigheid dat de bestreden bepalingen ten doel hebben de werkgelegenheid te bevorderen, zodat het algemene niveau van bescherming tegen armoede zal toenemen.

A.6.2.3. De Ministerraad voert aan dat redenen van algemeen belang in elk geval een eventuele achteruitgang van de bescherming verantwoorden, zelfs indien die aanzienlijk zou worden geacht. Hij verwijst in dat verband naar de doelstellingen die erin bestaan de loonhandicap van België ten opzichte van zijn burens te verkleinen, het concurrentievermogen van de ondernemingen te waarborgen en de overheidsuitgaven binnen aanvaardbare grenzen te houden, en is van mening dat de wetgever ten opzichte van die doelstellingen een ruime beoordelingsmarge geniet. Hij gaat ervan uit dat de verzoekende partijen niet uitleggen in welk opzicht artikel 23 van de Grondwet zich zou verzetten tegen het nastreven van die doelstellingen. Hij preciseert dat de doelstelling die erin bestaat de overheidsuitgaven op een redelijk niveau te houden, verantwoordt dat de indexsprong wordt toegepast op de bezoldigingen van de ambtenaren.

A.6.3. De verzoekende partijen antwoorden dat het niet is omdat aan de in het middel aangehaalde grondrechten nog geen *standstill*-effect is toegekend, dat een dergelijk effect niet zou kunnen worden aangevoerd, aangezien het *standstill*-beginsel geldt voor het volledige artikel 23 van de Grondwet.

Zij zijn van mening dat het evident is dat een vermindering, in reële waarde, van de lonen, bezoldigingen en uitkeringen het gevolg is van de bestreden bepalingen. Zij gaan ervan uit dat de doelstelling die erin bestaat het algemene niveau van de werkgelegenheid te verhogen geen enkele weerslag heeft op sommige categorieën van personen, zoals de gepensioneerden of de invaliden, die toch de maatregel moeten ondergaan. Zij voegen eraan toe dat de door de Ministerraad geprezen positieve maatregelen geenszins het algemene effect van de bestreden bepalingen verzachten.

Zij voeren aan dat de vastgestelde vermindering van het beschermingsniveau absoluut niet is verantwoord in het licht van de bepaalde criteria, zowel in de context van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten als in de context van artikel 23 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 9 van het Verdrag. Zij gaan ervan uit dat de Regering bovendien geen enkele alternatieve maatregel heeft onderzocht die het mogelijk maakt dezelfde doelstellingen te bereiken, terwijl dergelijke maatregelen bestonden.

A.6.4. De Ministerraad is van oordeel dat bij artikel 23 van de Grondwet aan het Hof noch de verplichting wordt opgelegd om de noodzaak van de bestreden maatregelen te onderzoeken, noch die om na te gaan of andere maatregelen hadden kunnen worden genomen. Hij is van mening dat de verzoekende partijen in werkelijkheid de opportuniteit van de bestreden maatregelen bekritisieren. Hij somt de bepalingen op die zijn aangenomen om het effect van de tijdelijke neutralisering van de afgevlakte gezondheidsindex te compenseren.

Hij voegt eraan toe dat er geen recht op collectief onderhandelen met betrekking tot de sociale uitkeringen bestaat.

A.7.1.1. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6274 leiden een tweede middel af uit de schending, door artikel 2 van de wet van 23 april 2015, van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 20 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en met artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. In het eerste onderdeel verwijten zij de bestreden bepalingen dat zij een discriminatie in het leven roepen tussen verschillende groepen van werknemers, namelijk, enerzijds, loontrekkenden en ambtenaren en, anderzijds, zelfstandigen, beoefenaars van vrije beroepen, notarissen, gerechtsdeurwaarders en bestuurders van vennootschappen. Zij zijn van mening dat al die categorieën van

personen zich in een vergelijkbare situatie bevinden, niet alleen omdat zij allen een inkomen halen uit hun arbeid, maar ook omdat de bezoldiging die hun wordt betaald, net zoals het loon betaald aan loontrekkenden, een impact heeft op de competitiviteit van de ondernemingen.

De tussenkomende partijen in de zaak nr. 6274 zetten een soortgelijke argumentatie uiteen.

A.7.1.2. In het tweede onderdeel voeren de verzoekende partijen aan dat de bestreden bepalingen een discriminatie in het leven roepen tussen, enerzijds, personen die inkomsten uit hun arbeid of uit een sociale uitkering genieten en, anderzijds, personen die andere bronnen van, roerende en onroerende, inkomsten genieten. Zij onderstrepen dat het bestreden mechanisme niet van toepassing is op de huurprijzen. Zij voegen eraan toe dat het evident is dat veel personen geen andere inkomsten hebben dan die uit hun arbeid of dan sociale uitkeringen en dat de bestreden maatregelen voor die personen dus een onevenredige impact hebben, in tegenstelling tot personen die gediversifieerde inkomsten genieten. Zij voegen eraan toe dat de omstandigheid dat die personen niet moeten bijdragen aan de inspanningen om het concurrentievermogen van de ondernemingen te herstellen, absoluut niet gemotiveerd is, terwijl hun gedrag ook een impact daarop heeft.

De tussenkomende partijen in de zaak nr. 6274 zetten een soortgelijke argumentatie uiteen.

A.7.2.1. Wat de beide onderdelen van het middel betreft, merkt de Ministerraad op dat de aangevoerde verschillen in behandeling geen categorieën van personen betreffen, aangezien eenzelfde persoon tegelijkertijd loontrekkende en zelfstandige kan zijn en inkomsten uit arbeid en andere inkomstenbronnen kan genieten, maar wel categorieën van inkomsten.

A.7.2.2. Ten aanzien van het eerste onderdeel herinnert de Ministerraad eraan dat met de bestreden bepalingen een dubbel doel wordt nagestreefd: enerzijds, het concurrentievermogen van de ondernemingen herstellen om jobcreatie te bevorderen en, anderzijds, de overheidsuitgaven beperken. Hij is van mening dat het ten opzichte van die doelstellingen coherent is de toepassing van de indexsprong te beperken tot lonen, ambtenarenweden en sociale uitkeringen. Hij doet opmerken dat de inkomsten van de zelfstandigen niet aan de index zijn gekoppeld, zodat het niet denkbaar zou zijn een indexsprong erop toe te passen, hetgeen de in het geding zijnde categorieën ten aanzien van de bestreden bepalingen niet vergelijkbaar maakt.

De Ministerraad voegt eraan toe dat de maatregel in elk geval pertinent en evenredig is.

A.7.2.3. Ten aanzien van het tweede onderdeel is de Ministerraad van mening dat de vergeleken inkomstenbronnen niet vergelijkbaar zijn, aangezien er geen automatische indexering van roerende en onroerende inkomsten is. Hij voegt eraan toe dat de doelstellingen die met de maatregel van de indexsprong worden nagestreefd, de roerende en onroerende inkomsten niet betreffen. Hij voegt eraan toe dat de maatregel in elk geval pertinent en evenredig is.

A.7.3. De verzoekende partijen voeren aan dat de omstandigheid dat sommige personen inkomsten afkomstig uit verschillende bronnen ontvangen, niet verbiedt ervan uit te gaan dat er verschillende categorieën van personen bestaan volgens het criterium van de herkomst van hun inkomsten, en dat die personen door de bestreden maatregelen verschillend worden behandeld. Zij wijzen erop dat de Ministerraad twee verschillende doelstellingen naar voren brengt, die twee verschillende categorieën van personen betreffen, te weten loontrekkenden, enerzijds, en ambtenaren en uitkeringsgerechtigden, anderzijds, hetgeen aantoonbaar dat het niet ondenkbaar zou zijn geweest soortgelijke normen aan te nemen voor andere categorieën van personen die andere soorten inkomsten ontvangen, met name voor de zelfstandigen. Zij voegen eraan toe dat hoewel de zelfstandigen als dusdanig niet aan een indexeringsmechanisme zijn onderworpen, heel wat onder hen contractueel voorzien in een dergelijk mechanisme, zodat het mogelijk is op hen een maatregel toe te passen die vergelijkbaar is met die welke worden aangevochten.

In verband met het tweede onderdeel voeren de verzoekende partijen aan dat personen die inkomsten uit roerende of onroerende goederen ontvangen, zich in dezelfde situatie bevinden als loontrekkenden, hetgeen minder het geval is voor ambtenaren en uitkeringsgerechtigden, omdat die inkomstenbronnen een aanzienlijke impact hebben op de concurrentiepositie van België. Zij voeren aan dat de meeste huurcontracten een indexeringsclausule bevatten en dat het evident is dat een indexsprong perfect daarop zou kunnen worden toegepast.

A.8.1. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6274 leiden een derde middel af uit de schending, door artikel 2 van de wet van 23 april 2015, van artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 3°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 5, § 1, IV, 5, § 1, II, 4°, a), en 87, §§ 2 en 3, van dezelfde bijzondere wet en met artikel 127 van de Grondwet. Zij zetten uiteen dat de met de bestreden bepalingen doorgevoerde indexsprong en indexblokkering ook inkomens betreffen die niet tot de federale bevoegdheid behoren, maar wel tot de bevoegdheden van de gemeenschappen en de gewesten, zoals de bezoldigingen van de ambtenaren van de gemeenschappen en de gewesten, de bezoldigingen van het onderwijzend personeel, de gezinsbijslagen en de tegemoetkomingen voor hulp aan bejaarden. Zij erkennen dat die vaststelling niet noodzakelijkerwijs impliceert dat de bepalingen zijn aangenomen met schending van de federale bevoegdheid, aangezien de federale wetgever algemene bepalingen inzake prijs- en inkomensbeleid kan aannemen, bepalingen die ook van toepassing zijn op de prijzen en inkomens die tot de bevoegdheden van de gewesten en de gemeenschappen behoren. Zij leggen evenwel de nadruk op het feit dat zulks slechts mogelijk is indien de maatregel op algemene wijze de inkomens en prijzen betreft en hij ertoe strekt de concurrentiepositie van de Belgische economie te vrijwaren en sociale rechtvaardigheid te creëren. In dat verband doen zij opmerken dat de bestreden maatregelen niet alle prijzen en inkomens betreffen en verwijzen zij naar hun tweede middel. Zij wijzen voorts erop dat de concurrentiepositie van de ondernemingen niet alleen afhangt van de hoogte of de indexering van de lonen, maar ook van andere factoren waarop de bestreden maatregelen geen betrekking hebben. Wat de sociale rechtvaardigheid betreft, voegen zij eraan toe dat de bestreden bepalingen op dat gebied precies een betreurenswaardig effect hebben, aangezien zij de inkomens van de loontrekkenden raken en niet de huurprijs die zij zullen moeten betalen, zodat zij voor de betrokken personen een duidelijk verarmend effect hebben. Zij besluiten daaruit dat, in tegenstelling tot de vereisten gesteld bij de bijzondere wet van 8 augustus 1980, de bestreden maatregelen selectief zijn en dat zij de sociale onrechtvaardigheid verergeren, zodat zij niet tot de federale bevoegdheid kunnen behoren.

De tussenkomenende partijen in de zaak nr. 6274 zetten dezelfde argumentatie uiteen.

A.8.2. De Ministerraad voert aan dat een duidelijk onderscheid dient te worden gemaakt tussen de bevoegdheid inzake inkomensbeleid en de bevoegdheid inzake prijsbeleid. Hij verwijst naar verscheidene adviezen van de afdeling wetgeving van de Raad van State waarin de principiële bevoegdheid van de federale wetgever om de bestreden bepalingen aan te nemen, wordt bevestigd, bepalingen die algemene maatregelen met betrekking tot de inkomens in de zin van de regeling van het « inkomensbeleid » betreffen. Hij is van mening dat de argumentatie van de verzoekende partijen verkeerd is in zoverre zij berust op het idee volgens hetwelk een regeling slechts « algemeen » kan zijn indien zij alle inkomsten betreft. Hij gaat ervan uit dat de in het geding zijnde bepalingen een algemene draagwijdte hebben, aangezien zij niet ten doel hebben de prijzen en inkomens op een specifieke wijze en in sommige welbepaalde domeinen te regelen. Hij voegt eraan toe dat de loutere omstandigheid dat de inkomsten van zelfstandigen en de huurprijzen van de toepassing van de bestreden bepalingen zijn uitgesloten, geen afbreuk doet aan het algemene karakter van de regeling, aangezien, enerzijds, de inkomsten van zelfstandigen niet aan de index zijn gekoppeld en aangezien, anderzijds, het mechanisme van de indexering van de huurprijzen van een totaal andere aard is dan het mechanisme van de in het thans voorliggende beroep in het geding zijnde indexering van de inkomens. Bovendien gaat hij ervan uit dat het niet juist is te stellen dat de bestreden bepalingen niet tot gevolg zouden hebben de concurrentiepositie van België te verbeteren, om de enige reden dat bepaalde « kosten » aan de indexsprong zouden zijn onttrokken. Ten slotte voert hij aan dat de bewering volgens welke de bestreden wet in strijd zou zijn met de sociale rechtvaardigheid, louter een mening van de verzoekende partijen is en dat bovendien niets de wetgever ertoe verplicht een doelstelling van sociale rechtvaardigheid na te streven om die bevoegdheid uit te oefenen.

A.9.1. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6274 leiden een vierde middel af uit de schending, door artikel 2 van de wet van 23 april 2015, van de artikelen 26 en 27 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 6, punt 2, van het herziene Europees Sociaal Handvest, met artikel 8 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, met het IAO-Verdrag nr. 98 en met artikel 12 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, die de vakbondsvrijheid waarborgen. Zij zetten uiteen dat het recht op collectief onderhandelen een essentieel onderdeel is van het recht om vakbonden op te richten en dus van de vakbondsvrijheid. Zij verwijzen naar hun eerste middel en gaan ervan uit dat de afbreuk die met de bestreden bepalingen aan het recht op syndicale onderhandelingen wordt gedaan, dus ook een schending van de vakbondsvrijheid uitmaakt.

A.9.2.1. De Ministerraad is van mening dat het vierde middel gedeeltelijk onontvankelijk is, in zoverre het geen uiteenzetting bevat die het mogelijk maakt te begrijpen in welk opzicht artikel 6, punt 2, van het herziene Europees Sociaal Handvest, artikel 8 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, het IAO-Verdrag nr. 98 en artikel 12 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie zouden worden geschonden.

A.9.2.2. De Ministerraad stelt vast dat het recht op collectief onderhandelen niet wordt gewaarborgd door de artikelen 26 en 27, maar wel door artikel 23 van de Grondwet, en leidt daaruit af dat het middel om die reden moet worden verworpen. In ondergeschikte orde voert hij aan dat het recht op collectief onderhandelen in elk geval niet wordt geschonden door de bestreden bepalingen. Hij herinnert eraan dat artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens geen absoluut recht op collectief onderhandelen waarborgt. Hij voert aan dat de bestreden bepalingen voldoen aan de voorwaarden vermeld in lid 2 van dat artikel, in zoverre zij legitieme doelstellingen nastreven, noodzakelijk zijn in een democratische samenleving en evenredig zijn met de nagestreefte doelstellingen.

A.9.3. De verzoekende partijen voeren aan dat de bestreden bepalingen een schending uitmaken van het recht op collectief onderhandelen, dat een essentieel element is van de vakbondsvrijheid, waarbij die laatste op haar beurt een onderdeel is van de vrijheid van vereniging. Zij zijn van mening dat zij terecht de artikelen 26 en 27 van de Grondwet aanvoeren, die de aangevoerde vrijheden en niet, zoals artikel 23 dat doet, de handhaving van het beschermingsniveau waarborgen. Zij gaan ervan uit dat de beslissing om bij de aanneming van de indexsprong de procedures inzake collectief onderhandelen niet in acht te nemen, geen beslissing is waarin is voorzien bij de wet in de zin van de referentienormen die zij aanvoeren. De beperkingen van de vakbondsvrijheid die zij betwisten, zijn dus, volgens hen, niet bij de wet bepaald. Zij voeren aan dat die beperkingen niet worden verantwoord door een legitieme doelstelling, omdat de door de Ministerraad aangehaalde doelstellingen noch duidelijk, noch coherent zijn en slechts betrekking hebben op de maatregel zelf, te weten de indexsprong, maar niet het feit verantwoord dat de procedures inzake collectief onderhandelen niet in acht zijn genomen.

A.9.4. De Ministerraad is van mening dat het absurd is te beweren dat artikel 23 van de Grondwet enkel de handhaving van het beschermingsniveau met betrekking tot het recht op collectief onderhandelen waarborgt en niet dat recht zelf.

Wat betreft de middelen die worden aangevoerd in de zaak nr. 6298

A.10.1. De verzoekende partij in de zaak nr. 6298 leidt een eerste middel af uit de schending, door artikel 2, § 3, van de wet van 23 april 2015, van de artikelen 16, 17 en 172 van de Grondwet. Zij gaat ervan uit dat de blokkering van de maandelijkse afgevlakte index, in zoverre die van toepassing is op de pensioenen, een klaarblijkelijke verbeurdverklaring van de goederen, een eigendomsberoving en een verkapte belasting vormt.

A.10.2. De Ministerraad voert aan dat de bestreden bepaling niet als een onteigening in de zin van artikel 16 van de Grondwet kan worden aangemerkt. Hij onderstreept dat de bestreden maatregel slechts een mogelijke en toekomstige indexering betreft en dat hij niet de terugbetaling van reeds ontvangen pensioenbedragen impliceert. Hij voert aan dat het evenmin gaat om een verbeurdverklaring in de zin van artikel 17 van de Grondwet, dat slechts de algemene verbeurdverklaringen van de goederen betreft. Ten slotte wijst hij erop dat de verzoekende partij absoluut niet aantoonde in welk opzicht de bestreden bepaling een belasting zou vormen.

A.10.3. De verzoekende partij wijst erop dat de Ministerraad uitgebreid uiteenzet dat de wet ten doel heeft de werkgelegenheid en het concurrentievermogen te bevorderen, maar niet uiteenzet in welk opzicht de indexsprong toegepast op de pensioenen het concurrentievermogen verbetert. Zij voert aan dat de indexsprongen uit het verleden niet opnieuw in de economie zijn geïnvesteerd maar slechts hebben gediend om de staatsuitgaven te verminderen, zodat de door de Ministerraad geprezen vermindering van het aantal werklozen niet te danken is aan de indexsprongen, maar wel aan een verbetering van de conjunctuur. Zij is van mening dat haar pensioen geen sociale uitkering is, maar wel een rechtmatige teruggave van haar spaargeld.

A.10.4. De Ministerraad brengt in herinnering dat een van de door de wetgever nagestreefte doelstellingen het beperken van de overheidsuitgaven is en herhaalt dat de maatregel tot tijdelijke neutralisering van de afgevlakte gezondheidsindex, toegepast op de rustpensioenen, volledig op dat doel is afgestemd.

A.11.1. De verzoekende partij in de zaak nr. 6298 leidt een tweede middel af uit de schending, door de bestreden bepaling in zoverre zij van toepassing is op de huurprijzen, van artikel 17 van de Grondwet.

A.11.2. De Ministerraad voert aan dat dat middel voortkomt uit een verkeerde lezing van de bestreden bepaling, aangezien zij niet de huurprijzen betreft.

- B -

Ten aanzien van de bestreden bepalingen

B.1.1. De verzoekende partijen vorderen de vernietiging van de artikelen 2 (zaken nrs. 6249, 6274 en 6298), 3 en 6 (zaak nr. 6249) van de wet van 23 april 2015 tot verbetering van de werkgelegenheid.

B.1.2. Het bestreden artikel 2, dat is opgenomen in hoofdstuk 1, met als opschrift « Blokkering van de afgevlakte gezondheidsindex », van titel 2, met als opschrift « Loonmatiging », van die wet, vervangt hoofdstuk II van titel I van het koninklijk besluit van 24 december 1993 « ter uitvoering van de wet van 6 januari 1989 tot vrijwaring van 's lands concurrentievermogen » door de volgende bepalingen :

« HOOFDSTUK II. Koppeling van de lonen aan het indexcijfer der consumptieprijzen

Afdeling 1. - Definitie van de gezondheidsindex en van de afgevlakte gezondheidsindex

Art. 2. § 1. ' Het prijsindexcijfer dat daartoe berekend en benoemd wordt ', hierna ' de gezondheidsindex ' genoemd, is een maandelijks prijsindex die een aantal producten uit de index van de consumptieprijzen uitsluit, met name :

- a) de alcoholische dranken;
- b) de tabakswaren;
- c) de motorbrandstoffen, met uitzondering van LPG;
- d) de impact van de energiebijdrage die werd ingevoerd bij de wet van 22 juli 1993 tot instelling van een bijdrage op de energie ter vrijwaring van het concurrentievermogen en de werkgelegenheid;
- e) de impact van de accijnscompenserende belasting, ingevoerd bij artikel 29 van de wet van 20 december 1995 houdende fiscale, financiële en diverse bepalingen.

De in het eerste lid bepaalde lijst van uitgesloten producten kan, na advies van de Indexcommissie, door de Koning worden aangepast bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad. Het voormelde advies moet gegeven worden binnen twee maanden. Bij ontstentenis ervan wordt het geacht gunstig te zijn.

§ 2. De afgevlakte gezondheidsindex, ook afgevlakte index genoemd, is gelijk aan het rekenkundige gemiddelde van de gezondheidsindexen van de laatste vier maanden, welke berekend worden zoals bepaald in § 1, eerste lid.

Voor de berekening van de afgevlakte gezondheidsindex wordt een tijdsafhankelijke vermenigvuldigingsfactor toegepast zoals bepaald in de artikelen *2bis* en *2quater*.

§ 3. Voor de toepassing van artikel *2ter*, § 2, is de referentie-index een maandelijks prijsindex die wordt berekend door de vermenigvuldiging van het in artikel 2, § 2, bepaalde rekenkundige gemiddelde met een factor 0,98.

Voor de berekening van de referentie-index worden de breuken van een honderdste van een eenheid afgerond tot het hogere honderdste of weggelaten, naargelang zij al dan niet 50 % van een honderdste bereiken.

§ 4. Voor de toepassing van artikel *2ter*, § 1, is de referentiemaand de eerste maand waarin de in § 3 bepaalde referentie-index hoger is dan de afgevlakte gezondheidsindex van de maand maart 2015.

Afdeling 2. - Periode vóór het blokkeren van de afgevlakte gezondheidsindex

Art. *2bis*. De afgevlakte gezondheidsindex wordt tot de maand maart 2015 berekend door de vermenigvuldiging van het in artikel 2, § 2, bepaalde rekenkundige gemiddelde met een factor 1.

Afdeling 3. - Blokkering van de afgevlakte gezondheidsindex

Art. *2ter*. § 1. Vanaf de maand april 2015 tot de maand vóór de in artikel 2, § 4, bepaalde referentiemaand wordt de afgevlakte gezondheidsindex geblokkeerd op de afgevlakte gezondheidsindex van maart 2015.

§ 2. De in artikel 2, § 3, bepaalde referentie-index zal berekend worden vanaf april 2015 tot de in artikel 2, § 4, bepaalde referentiemaand.

Afdeling 4. - Periode ná de blokkering van de afgevlakte gezondheidsindex

Art. *2quater*. De afgevlakte gezondheidsindex wordt, vanaf de in artikel 2, § 4, bepaalde referentiemaand, berekend door de vermenigvuldiging van het in artikel 2, § 2, bepaalde rekenkundige gemiddelde met een factor 0,98, en zonder terugwerkende kracht.

Voor de berekening van de afgevlakte gezondheidsindex vanaf de in artikel 2, § 4, bepaalde referentiemaand worden de breuken van een honderdste van een eenheid afgerond tot het hogere honderdste of weggelaten, naargelang zij al dan niet 50 % van een honderdste bereiken.

Afdeling 5. - Negatieve loonindexeringen

Art. 3. De bepalingen van de artikelen 2 tot 2^{quater} mogen geen nominale loonsvermindering tot gevolg hebben in de periode van 1 april 2015 tot aan de in artikel 2, § 4, bepaalde referentiemaand.

Afdeling 6. - Diverse bepalingen

Art. 3bis. Voor de lonen, de wedden, de sociale uitkeringen, de toelagen, de premies en de vergoedingen moet in alle wettelijke en reglementaire bepalingen, in alle bepalingen van individuele en collectieve arbeidsovereenkomsten, in alle andere akkoorden tussen werkgever en werknemer en in alle eenzijdige beslissingen van de werkgever die voorzien in een koppeling aan een prijsindex, de afgevlakte gezondheidsindex in aanmerking worden genomen ».

B.1.3. Die bepalingen verwezenlijken de « blokkering » en de « sprong » van de afgevlakte gezondheidsindex. Die index moet worden toegepast bij de berekening van de indexering van de lonen, de wedden, de sociale uitkeringen, de toelagen, de premies en de vergoedingen waarvoor in een koppeling aan een prijsindex is voorzien (artikelen 1, 1bis en 3bis van het voormelde koninklijk besluit van 24 december 1993).

De afgevlakte gezondheidsindex is het rekenkundige gemiddelde van de gezondheidsindexen van de laatste vier maanden. Vanaf de maand april 2015 wordt hij geblokkeerd op zijn niveau van maart 2015 en evolueert hij dus niet meer parallel aan de ontwikkeling van de prijzen. Tegelijkertijd wordt een referentie-index gecreëerd. Die referentie-index wordt verkregen door de afgevlakte gezondheidsindex te vermenigvuldigen met een factor 0,98, zodat hij 2 pct. lager is dan de afgevlakte gezondheidsindex. De afgevlakte gezondheidsindex blijft geblokkeerd op zijn niveau van de maand maart 2015 totdat de waarde ervan wordt overschreden door die van de referentie-index, dus tot op het ogenblik dat de referentie-index met 2 pct. zal zijn gestegen. Op dat ogenblik zal de afgevlakte gezondheidsindex opnieuw beginnen te fluctueren, vanaf zijn waarde van de maand maart 2015. Met andere woorden, op dat ogenblik zal de referentie-index, die 2 pct. lager zal zijn dan de waarde die de afgevlakte gezondheidsindex zou hebben gehad zonder een blokkering, de afgevlakte gezondheidsindex worden en zal het verschil van 2 pct. niet worden gerecupereerd.

B.1.4. Het bestreden artikel 3 heft de artikelen 4, 5 en 8 tot 14 van hetzelfde koninklijk besluit op. Het gaat om bepalingen die, volgens de memorie van toelichting van de bestreden wet, « overbodig [waren] geworden » (*Parl. St.*, Kamer, 2014-2015, DOC 54-0960/001, p. 18).

B.1.5. Het bestreden artikel 6 vervangt artikel 171 van het Sociaal Strafwetboek door de volgende bepaling :

« Artikel 171. Koppeling van het loon aan het indexcijfer van de consumptieprijzen

Met een sanctie van niveau 2 wordt bestraft, de werkgever, zijn aangestelde of lasthebber die zich niet heeft gehouden aan de indexatiewijze bepaald bij de artikelen 2 tot 2^{quater} van het koninklijk besluit van 24 december 1993 ter uitvoering van de wet van 6 januari 1989 tot vrijwaring van 's lands concurrentievermogen.

De geldboete wordt vermenigvuldigd met het aantal betrokken werknemers ».

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

Wat de zaak nr. 6249 betreft

B.2.1. De Ministerraad werpt een eerste reeks van excepties van onontvankelijkheid van het verzoekschrift op, afgeleid uit de ontstentenis van het vereiste belang van alle verzoekende partijen om in rechte te treden.

B.2.2. De tweede tot en met de zestiende verzoekende partij zijn natuurlijke personen die hetzij inkomsten uit arbeid genieten als ambtenaar of loontrekkende, hetzij een pensioen-, werkloosheids- of invaliditeitsuitkering. Zonder dat het noodzakelijk is de berekening na te gaan van het precieze bedrag van het inkomensverlies dat voor elk van die personen wordt veroorzaakt door het bestreden artikel 2 van de wet van 23 april 2015, moet worden aangenomen dat die bepaling, door een blokkering en een sprong in te voeren van de afgevlakte gezondheidsindex die van toepassing is op de berekening van de indexering van hun inkomsten, hun financiële situatie rechtstreeks en ongunstig raakt. Zij doen bijgevolg blijken van het vereiste belang om voor het Hof een vernietiging te vorderen.

De bekwaamheid en het belang van de eerste verzoekende partij om in rechte te treden, dienen dus niet te worden onderzocht.

B.2.3. De Ministerraad werpt eveneens een exceptie van onontvankelijkheid van het verzoekschrift op, afgeleid uit de ontstentenis van een voldoende duidelijke uiteenzetting.

B.2.4. De twee middelen geven voldoende aan in welk opzicht de aangevoerde referentienormen zouden worden geschonden door de maatregelen van de « indexsprong » en de « indexblokkering ». Het verzoekschrift is bijgevolg ontvankelijk in zoverre het die maatregelen, die ten uitvoer worden gelegd bij artikel 2 van de bestreden wet, beoogt.

Het verzoekschrift bevat daarentegen geen enkele grief die is gericht tegen de artikelen 3 en 6 van de bestreden wet. Het is bijgevolg onontvankelijk in zoverre het die twee bepalingen beoogt.

B.2.5. De excepties van onontvankelijkheid worden verworpen, behalve in zoverre het verzoekschrift de artikelen 3 en 6 van de wet van 23 april 2015 tot verbetering van de werkgelegenheid beoogt.

Wat de zaak nr. 6274 betreft

B.3.1. De Ministerraad betwist het belang om in rechte te treden van de achtste tot en met de dertiende verzoekende partij, die vakorganisaties en de voorzitters ervan zijn. Het belang om in rechte te treden van de eerste tot en met de zevende verzoekende partij, die natuurlijke personen zijn die hetzij inkomsten uit arbeid als loontrekkende of ambtenaar, hetzij sociale uitkeringen genieten, wordt niet betwist.

B.3.2. Aangezien, om dezelfde reden als die welke in B.2.2 wordt aangegeven, de eerste tot en met de zevende verzoekende partij doen blijken van een belang om de vernietiging van artikel 2 van de wet van 23 april 2015 te vorderen, is het niet noodzakelijk te onderzoeken of de achtste tot en met de dertiende verzoekende partij ook doen blijken van het vereiste belang.

B.3.3. De exceptie van onontvankelijkheid wordt verworpen.

B.3.4. Om dezelfde reden als die welke in B.2.2 wordt aangegeven, doen de tussenkomende partijen blijken van een belang om in de procedure tussen te komen.

Wat de zaak nr. 6298 betreft

B.4.1. De Ministerraad werpt een eerste exceptie van onontvankelijkheid op, afgeleid uit de ontstentenis van belang van de verzoekende partij.

B.4.2. De verzoekende partij geniet een rustpensioen. Om dezelfde reden als die welke in B.2.2 wordt aangegeven, doet zij blijken van het belang om de vernietiging te vorderen van artikel 2 van de wet van 23 april 2015.

B.4.3. De Ministerraad werpt een tweede exceptie van onontvankelijkheid op, afgeleid uit de ontstentenis van grieven en uit de ontstentenis van een voldoende duidelijke uiteenzetting.

B.4.4. Om te voldoen aan de vereisten van artikel 6 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, moeten de middelen van het verzoekschrift te kennen geven welke van de regels waarvan het Hof de naleving waarborgt, zouden zijn geschonden alsook welke de bepalingen zijn die deze regels zouden schenden, en uiteenzetten in welk opzicht die regels door de bedoelde bepalingen zouden zijn geschonden.

B.4.5. In tegenstelling tot hetgeen de Ministerraad aanvoert, bevat het verzoekschrift wel degelijk een uiteenzetting van de feiten en van de middelen, ook al is die heel beknopt. De verzoekende partij identificeert de bestreden normen en de referentienormen, en zet uiteen in welk opzicht die bestreden normen die referentienormen zouden schenden.

De middelen zijn op voldoende begrijpelijke wijze uiteengezet, zodat is voldaan aan artikel 6 van de bijzondere wet van 6 januari 1989.

B.4.6. De excepties van onontvankelijkheid worden verworpen.

Ten aanzien van de volgorde van het onderzoek van de middelen

B.5.1. Het onderzoek van de overeenstemming van het bestreden artikel 2 van de wet van 23 april 2015 met de bevoegdheidverdelende regels moet het onderzoek van de bestaanbaarheid van die bepaling met de door de partijen aangevoerde rechten en vrijheden voorafgaan. Het Hof onderzoekt bijgevolg in de eerste plaats het derde middel in de zaak nr. 6274.

B.5.2. Het Hof onderzoekt vervolgens de middelen, als volgt gegroepeerd :

- de aangevoerde schending van het stemrecht (eerste middel in de zaak nr. 6249);
- de aangevoerde schending van de *standstill*-verplichting in zoverre die verbonden is aan het recht op een billijke beloning en aan het recht op sociale zekerheid, met inbegrip van het recht op gezinsbijslagen (eerste middel (*partim*) in de zaak nr. 6274);
- de aangevoerde schending van het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie (tweede middel (*partim*) in de zaak nr. 6249 en tweede middel in de zaak nr. 6274);
- de aangevoerde schending van het recht op collectief onderhandelen (tweede middel (*partim*) in de zaak nr. 6249, eerste (*partim*) en vierde middel in de zaak nr. 6274);
- de aangevoerde schending van het eigendomsrecht (zaak nr. 6298).

Ten aanzien van de bevoegdheidsverdeling

B.6.1. Het derde middel in de zaak nr. 6274 is afgeleid uit de schending, door artikel 2 van de wet van 23 april 2015, van artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 3°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 5, § 1, IV, 5, § 1, II, 4°, a), en 87, §§ 2 en 3, van dezelfde bijzondere wet en met artikel 127 van de Grondwet.

De verzoekende partijen verwijten de federale wetgever de bestreden maatregel te hebben aangenomen op grond van zijn bevoegdheid inzake inkomensbeleid terwijl de voorwaarden voor de uitoefening van die bevoegdheid niet zouden zijn vervuld, aangezien de betrokken maatregel niet algemeen zou zijn en niet ertoe zou strekken de doelstellingen van sociale rechtvaardigheid te dienen.

B.6.2. Artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 3°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen bepaalt :

« Bovendien is alleen de federale overheid bevoegd voor :

[...]

3° het prijs- en inkomensbeleid, met uitzondering van de regeling van de prijzen in de aangelegenheden die tot de bevoegdheid van de gewesten en de gemeenschappen behoren, onder voorbehoud van hetgeen bepaald is in artikel 6, § 1, VII, tweede lid, d); ».

B.6.3. Artikel 5, § 1, IV, van dezelfde bijzondere wet wijst aan de gemeenschappen de bevoegdheid toe inzake gezinsbijslagen. Artikel 5, § 1, II, 4°, a), van dezelfde bijzondere wet wijst hun het beleid inzake mindervaliden toe, met uitzondering van « de regelen betreffende en de financiering, met inbegrip van de individuele dossiers, van de toelagen aan de mindervaliden behoudens de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden ». Artikel 87, §§ 2 en 3, van dezelfde bijzondere wet wijst aan de gemeenschappen en de gewesten de bevoegdheid toe om hun personeel te benoemen en om de regeling vast te stellen die betrekking heeft op hun administratief en geldelijk statuut, met uitzondering van de pensioenregeling. Artikel 127 van de Grondwet wijst aan de gemeenschappen onder meer de bevoegdheid inzake onderwijs toe.

B.7.1. In de parlementaire voorbereiding van de bijzondere wet van 8 augustus 1988 tot wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen werd gepreciseerd, met betrekking tot de federale bevoegdheid inzake inkomensbeleid :

« Het inkomensbeleid is het geheel van de middelen aangewend door de Staat om de vrije vaststelling van de vergoedingen van de verschillende inkomenscategorieën te beïnvloeden.

De tussenkomst van de Staat beoogt de omkadering van de evolutie van alle inkomens teneinde de concurrentiepositie van de Belgische economie te vrijwaren alsook de objectieven van sociale rechtvaardigheid te dienen.

Deze omkadering heeft onder meer betrekking op het algemeen verbindend verklaren van collectieve arbeidsovereenkomsten, de vaststelling evenals de aanpassing van lonen en wedden zowel in de privé- als in de openbare sector alsook van de sociale vergoedingen aan de levensduurte, de vaststelling van tarieven en honoraria van de vrije beroepen, de inkomens uit kapitaal en onroerende goederen » (*Parl. St.*, Senaat, B.Z. 1988, nr. 516/6, pp. 133-134).

B.7.2. Er werd in dat verband nog het volgende gepreciseerd, tijdens de parlementaire voorbereiding van de bijzondere wet van 6 januari 2014 met betrekking tot de Zesde Staatshervorming :

« De federale overheid zal bevoegd blijven inzake het prijs- en inkomstenbeleid. Ze kan uit hoofde hiervan de instrumenten van het prijsbeleid, zoals de prijsblokkeringen, gebruiken om de inflatie tegen te gaan of de mededinging te vrijwaren. In dit verband kunnen de maatregelen die ze treft betrekking hebben op de prijzen van diensten en producten die zowel tot de gewest- of gemeenschapsbevoegdheden behoren als op die die tot federale bevoegdheden behoren. Maar deze maatregelen mogen in geen geval tot doel hebben om het gemeenschaps- of gewestbeleid te beïnvloeden, noch tot gevolg hebben dat dit op onevenredige wijze wordt beïnvloed. Het werkelijke doel van de maatregel moet zijn de inflatie tegen te gaan of de mededinging te vrijwaren » (*Parl. St.*, Senaat, 2012-2013, nr. 5-2232/1, p. 100).

B.8.1. Krachtens het voormelde artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 3°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen is enkel de federale overheid bevoegd om, op algemene wijze, het inkomensbeleid te regelen. Die bevoegdheid omvat die om maatregelen te nemen tot matiging van de inkomens, met inbegrip van de inkomens verbonden aan aangelegenheden waarvoor de gemeenschappen en de gewesten bevoegd zijn, in zoverre die door de wetgever noodzakelijk wordt geacht om de door hem vastgestelde doelstellingen te bereiken.

B.8.2. In zijn advies over het voorontwerp van wet dat de bestreden wet is geworden, merkte de Raad van State het volgende op :

« De federale overheid beschikt op grond [van artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 3°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, vervangen bij artikel 18, 1°, van de bijzondere wet van 6 januari 2014 met betrekking tot de Zesde Staatshervorming,] over een algemene bevoegdheid om het ‘ prijs- en inkomensbeleid ’ op een algemene en uniforme wijze te regelen. Zonder op een specifieke wijze de prijzen en inkomens in bepaalde domeinen die tot de bevoegdheid van de gemeenschappen of de gewesten behoren te regelen, kan de federale overheid voor alle inkomens en prijzen die aan een prijsindex gekoppeld worden de koppeling aan de door haar gedefinieerde gezondheidsindex opleggen. Het uitoefenen van deze algemene bevoegdheid veronderstelt een doelstelling die verantwoordt

waarom een algemene en uniforme regeling nodig is » (*Parl. St.*, Kamer, 2014-2015, DOC 54-0960/001, p. 43).

B.9.1. Zoals vermeld in B.1.3, zijn de bestreden bepalingen van toepassing op de lonen, wedden en sociale uitkeringen waarvoor in een koppeling aan een prijsindex is voorzien. Zij hebben dus een algemeen toepassingsgebied doordat zij alle inkomens beogen waarvoor in een automatische indexering is voorzien, en niet alleen de inkomens die behoren tot een of meerdere welbepaalde activiteitensectoren. In tegenstelling tot hetgeen de verzoekende partijen aanvoeren, ontnemt de omstandigheid dat andere soorten van inkomens, zoals inkomens uit roerende of onroerende goederen, of inkomens ten gunste van de beoefenaars van zelfstandige of vrije beroepen, niet aan dezelfde matiging zijn onderworpen, de bestreden reglementering niet haar algemene karakter en doet zij geen afbreuk aan de bevoegdheid van de federale overheid op dat gebied. De voorwaarde volgens welke een reglementering, om onder de federale bevoegdheid te vallen, een algemeen karakter moet hebben, verbiedt de federale overheid bepalingen aan te nemen die uitsluitend de inkomens beogen in bepaalde specifieke aangelegenheden die tot de bevoegdheden van de deeltentiteiten behoren, maar zij verplicht haar niet om alle inkomens, ongeacht de bron en de aard ervan, op een uniforme manier te reglementeren.

B.9.2. De omstandigheid dat de in B.7.1 geciteerde parlementaire voorbereiding vermeldt dat de tussenkomst van de Staat, inzake inkomensbeleid, ertoe strekt het concurrentievermogen te vrijwaren en de doelstellingen van sociale rechtvaardigheid te dienen, kan overigens niet zo worden geïnterpreteerd dat zij de federale bevoegdheid op dat gebied beperkt of de federale wetgever verplicht om elke maatregel te verantwoorden naar de maatstaf van de verwachte voordelen ervan in termen van sociale rechtvaardigheid.

B.9.3. Het hoofddoel van de bestreden maatregelen bestaat erin « de sinds 1996 opgebouwde loonkostenhandicap tegenover onze drie buurlanden en belangrijkste handelspartners [...] goed te maken » (*Parl. St.*, Kamer, 2014-2015, DOC 54-0960/001, p. 5), teneinde « het concurrentievermogen van ondernemingen [te herstellen] ». Zij beogen eveneens « de overheidsuitgaven [te beperken] » (*ibid.*, p. 10).

Zulke doelstellingen laten de federale overheid ontegenzeggelijk toe haar algemene bevoegdheid inzake inkomensbeleid uit te oefenen.

B.10. Het derde middel in de zaak nr. 6274 is niet gegrond.

Ten aanzien van het stemrecht

B.11.1. Het eerste middel in de zaak nr. 6249 is afgeleid uit de schending, door artikel 2 van de bestreden wet, van artikel 8 van de Grondwet, « geïnterpreteerd in het licht » van artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en van artikel 3 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 33, 42, 61, 74 en 174 van de Grondwet.

De verzoekende partijen verwijten de wetgever de maatregelen van de sprong en de blokkering van de afgevlakte gezondheidsindex te hebben aangenomen terwijl die maatregelen niet waren aangekondigd in de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen waarvan de verkozenen de meerderheid vormen in de Kamer van volksvertegenwoordigers, hetgeen afbreuk zou doen aan hun stemrecht en aan hun recht om hun vertegenwoordigers te verkiezen op grond van het programma van de partijen waarvan die vertegenwoordigers deel uitmaken.

B.11.2. Artikel 8 van de Grondwet bepaalt :

« De staat van Belg wordt verkregen, behouden en verloren volgens de regelen bij de burgerlijke wet gesteld.

De Grondwet en de overige wetten op de politieke rechten bepalen welke de vereisten zijn waaraan men moet voldoen, benevens de staat van Belg, om die rechten te kunnen uitoefenen.

[...] ».

De in die grondwetsbepaling beoogde politieke rechten vinden hun grondslag in het recht van de burger op deelneming aan de uitoefening van de soevereiniteit. Zij betreffen het recht om, als kiezer of als kandidaat, deel te nemen aan de verkiezingen voor de beraadslagende

vergaderingen van de federale Staat, de gemeenschappen, de gewesten, de provincies en de gemeenten.

B.11.3. Artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en artikel 3 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens waarborgen eveneens het recht op vrije en periodieke verkiezingen. De in het middel aangehaalde grondwetsartikelen leggen het beginsel van de representatieve democratie vast, volgens hetwelk de machten uitgaan van de Natie en de leden van beide Kamers die laatste vertegenwoordigen en niet enkel degenen die hen hebben verkozen.

B.12. Uit het beginsel volgens hetwelk de verkozenen de Natie vertegenwoordigen vloeit voort dat een door verkiezing verkregen mandaat geen imperatief mandaat is. De leden van de Kamer van volksvertegenwoordigers krijgen geen instructies van hun kiezers en hun politieke optreden wordt, vanuit juridisch oogpunt, niet beperkt of bedwongen door de verklaringen die zijzelf of vertegenwoordigers van de politieke partij waartoe zij behoren, hebben afgelegd vóór de verkiezingen. De geldigheid van een wetkrachtige norm ten opzichte van de Grondwet kan bijgevolg niet ter discussie worden gesteld door louter de omstandigheid dat de verkozenen die voor de aanneming ervan hebben gestemd niet hadden aangekondigd dat zij dat zouden doen, of zelfs hun intentie te kennen hadden gegeven om dat niet te doen.

B.13. Het eerste middel in de zaak nr. 6249 is niet gegrond.

Ten aanzien van het recht op een billijke beloning en het recht op sociale zekerheid

B.14.1.1. Het eerste middel in de zaak nr. 6274 is afgeleid uit de schending, door artikel 2 van de bestreden wet, van artikel 23 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 4, 6 en 12 van het herziene Europees Sociaal Handvest, met artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met de artikelen 7 en 9 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, met artikel 4 van het Verdrag nr. 98 van de Internationale Arbeidsorganisatie en met artikel 28 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

De verzoekende partijen verwijten de bestreden bepaling afbreuk te doen aan de *standstill*-verplichting, gewaarborgd bij artikel 23 van de Grondwet, die verbonden is aan het recht op een billijke beloning, het recht op sociale zekerheid, het recht op gezinsbijslagen en het recht op collectief onderhandelen.

Het Hof onderzoekt dat middel eerst in zoverre het betrekking heeft op het recht op een billijke beloning, het recht op sociale zekerheid en het recht op gezinsbijslagen. Het onderzoekt dat middel daarna in zoverre het betrekking heeft op het recht op collectief onderhandelen, samen met het onderzoek van de andere middelen die dat recht betreffen.

B.14.1.2. Het tweede middel in de zaak nr. 6249 is afgeleid uit de schending, door artikel 2 van de bestreden wet, van de artikelen 10, 11, 17, 22*bis* en 23 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 2, 4 en 5 tot 15 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten en met deel I, de artikelen 1 tot 19 en artikel 31 van het herziene Europees Sociaal Handvest.

De verzoekende partijen verwijten de bestreden bepaling een ongunstig effect te hebben op de levensstandaard van de loontrekkenden, de ambtenaren en de uitkeringsgerechtigden en hun gezin, en niet op de levensstandaard van de zelfstandigen, de renteniers en de aandeelhouders en hun gezin. Zij verwijten die bepaling ook niet langer een collectieve onderhandeling over het vaststellen van de lonen toe te laten.

Het Hof onderzoekt dat middel eerst in zoverre het betrekking heeft op de schending van het *standstill*-effect betreffende de levensstandaard van de loontrekkenden, de ambtenaren en de uitkeringsgerechtigden. Het onderzoekt dat middel daarna in zoverre het een discriminatie aanklaagt, samen met het onderzoek van het tweede middel in de zaak nr. 6274. Het onderzoekt dat middel vervolgens, in zoverre het betrekking heeft op het recht op collectief onderhandelen, samen met het onderzoek van de andere middelen die betrekking hebben op dat recht, en in zoverre het is afgeleid uit artikel 17 van de Grondwet, samen met het onderzoek van de middelen die handelen over een schending van het eigendomsrecht.

B.14.2. Artikel 23 van de Grondwet bepaalt :

« Ieder heeft het recht een menswaardig leven te leiden.

Daartoe waarborgen de wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel, rekening houdend met de overeenkomstige plichten, de economische, sociale en culturele rechten, waarvan ze de voorwaarden voor de uitoefening bepalen.

Die rechten omvatten inzonderheid :

1° het recht op arbeid en op de vrije keuze van beroepsarbeid in het raam van een algemeen werkgelegenheidsbeleid dat onder meer gericht is op het waarborgen van een zo hoog en stabiel mogelijk werkgelegenheidsspeil, het recht op billijke arbeidsvoorwaarden en een billijke beloning, alsmede het recht op informatie, overleg en collectief onderhandelen;

2° het recht op sociale zekerheid, bescherming van de gezondheid en sociale, geneeskundige en juridische bijstand;

[...]

6° het recht op gezinsbijslagen ».

B.14.3. Het recht op een billijke beloning wordt gewaarborgd bij artikel 4 van het herziene Europees Sociaal Handvest en bij artikel 7 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten. Het recht op sociale zekerheid wordt gewaarborgd bij artikel 12 van het herziene Europees Sociaal Handvest en bij artikel 9 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten.

B.15.1. Artikel 23 van de Grondwet bevat inzake het recht op billijke arbeidsvoorwaarden en een billijke beloning een *standstill*-verplichting die eraan in de weg staat dat de bevoegde wetgever het beschermingsniveau dat geboden wordt door de van toepassing zijnde wetgeving, in aanzienlijke mate vermindert zonder dat daarvoor redenen zijn die verband houden met het algemeen belang.

Hetzelfde geldt voor de rechten op sociale zekerheid en op gezinsbijslagen.

B.15.2. Artikel 23 van de Grondwet preciseert niet wat moet worden verstaan onder een « billijke beloning ». Het preciseert evenmin het niveau dat moet worden bereikt door de sociale uitkeringen die vallen onder het recht op sociale zekerheid of onder het recht op gezinsbijslagen. Het verplicht de bevoegde wetgever die twee rechten te waarborgen en de voorwaarden voor de uitoefening ervan te bepalen om eenieder in staat te stellen « een menswaardig leven te leiden ».

B.15.3. In de toelichting bij het voorstel tot herziening van de Grondwet dat heeft geleid tot de invoeging, in titel II ervan, van artikel 23 (destijds artikel 24*bis*) wordt het volgende uiteengezet, over het recht op een billijke beloning :

« Het recht op een billijke beloning vormt een essentieel bestanddeel van de economische doelstellingen t.o.v. de menselijke activiteit.

[...]

Deze beloning moet rekening houden met de fundamentele sociale, culturele en economische behoeften van de werknemers en hun familie. Naast deze fundamentele behoeften moet de beloning aan de werknemers de mogelijkheid bieden om zich in te schrijven in hogere en complexe bezigheden, zoals het onderwijs, culturele en sociale voordelen.

De billijke beloning wordt enerzijds vastgesteld door de gepresteerde arbeid en anderzijds door de levensbehoeften van de werknemer en van zijn familie » (*Parl. St.*, Senaat, B.Z. 1991-1992, nr. 100-2/3°, p. 16).

Wat het recht op sociale zekerheid betreft, wordt het volgende aangegeven :

« Het opnemen van dit grondrecht in onze fundamentele akte is de bekroning van honderd jaar sociale strijd en ligt in de lijn van het sturen naar welzijn en vooruitgang. [...]

Volgens de voorgestelde tekst heeft een ieder die een beroepsactiviteit uitoefent recht op sociale zekerheid. [...] Het is belangrijk te benadrukken dat de uitoefening van dergelijk recht echter gekoppeld blijft aan de bijdrageplicht en dat het de overheid is die, samen met de betrokken erkende sociale gesprekspartners, de modaliteiten van de uitoefening van dergelijk recht bepaalt » (*ibid.*, p. 18).

B.15.4. In de toelichting bij het voorstel tot herziening van artikel 23 van de Grondwet teneinde het recht op gezinsbijslagen te waarborgen, wordt het volgende uiteengezet :

« Het onderhavige voorstel strekt er toe specifiek het recht op kinderbijslag te waarborgen. Zo zal er door de Grondwet worden bevestigd dat onder de rechten die de wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel moeten waarborgen opdat ieder het recht zou hebben een menswaardig leven te leiden, er het recht zal zijn van ieder om ten laste van de bevoegde overheid een bijdrage te ontvangen in de kosten van onderhoud en opvoeding van de kinderen.

[...]

Het onderhavige voorstel tot herziening zal dus als onmiddellijk gevolg hebben dat de overheden die bevoegd zijn voor het recht op kinderbijslag het recht niet aanzienlijk zullen kunnen verminderen dat de wet nu aan de gezinnen toekent om van de overheid een financiële

bijdrage te ontvangen om de last van de kosten van onderhoud en opvoeding van de kinderen ten minste gedeeltelijk te dekken, tenzij redenen van algemeen belang een dergelijke vermindering verantwoorden » (*Parl. St.*, Senaat, 2012-2013, nr. 5-2240/1, p. 2).

B.16.1. De memorie van toelichting bij de bestreden maatregel geeft aan :

« De blokkering van de afgevlakte gezondheidsindex is tijdelijk (tot de maand vóór de referentie-maand). Aangezien de afgevlakte gezondheidsindex vanaf de referentie-maand structureel rekent met een factor 0,98 zal de 2 %-blokkering permanent haar impact behouden. De inkomens die geïndexeerd worden met de afgevlakte gezondheidsindex hebben een niet-indexering ten belope van 2 % ondergaan, dewelke op geen enkel moment meer wordt hersteld wat indexeringen betreft.

[...]

Vaak wordt gewaarschuwd voor de negatieve sociale gevolgen van de indexsprong. Dit moet toch genuanceerd worden. Een indexsprong van 2 % tast de koopkracht van de gezinnen niet aan ten belope van 2 %. Ten eerste brengt de toename van de werkgelegenheid ten gevolge van de indexsprong een verhoging van het totale beschikbare inkomen met zich mee. Ten tweede worden de belastingschijven nog steeds geïndexeerd, waardoor hetzelfde bruto-inkomen in een hoger netto-inkomen uitmondt. Ten slotte bestaat het totale beschikbare inkomen ook uit andere inkomensbronnen. Bijgevolg vermindert het netto beschikbare inkomen niet met 2 %, maar met 1 % ten opzichte van wat het zou geweest zijn bij ongewijzigd beleid. De indexsprong zorgt op zich ook voor lagere prijzen (bedrijven moeten immers een lagere loonkost doorrekenen in hun prijzen), zodat de inflatie getemperd wordt, wat eveneens de koopkracht ten goede komt. Dat effect alleen al is goed voor een 1 % lagere inflatie tegen 2017. Op termijn zou de hogere inflatie bij ongewijzigd beleid wel geneutraliseerd zijn geworden door de automatische indexering, maar ondertussen zouden de gezinnen wel geconfronteerd zijn geweest met de 1 % hogere prijzen.

Daarnaast neemt de regering ook begeleidende maatregelen die de impact van de indexsprong op de koopkracht verder verzachten. De verhoging van de aftrekbare forfaitaire beroepskosten zorgt voor een toename van het beschikbaar inkomen met 0,4 %. De stijging van de fiscale werkbonus doet het beschikbaar inkomen met 0,1 % stijgen. Dit wil zeggen dat de daadwerkelijke impact van de indexsprong, gecombineerd met de positieve maatregelen, het beschikbaar inkomen met 0,5 % doet afnemen, wat dus veel minder is dan 2 %. Bovendien raakt de indexsprong alle inkomensniveaus procentueel in dezelfde mate, terwijl de positieve maatregelen proportioneel veel zwaarder doorwegen voor de lagere inkomens.

Ook voorziet de regering in een welvaartsenveloppe van 627 miljoen euro tegen 2016. Specifiek om de impact van de indexsprong op de laagste inkomens te milderen, voorziet zij in een bijkomende enveloppe van 127 miljoen euro. Er kan dus gesteld worden dat het netto beschikbaar inkomen van de lagere inkomens *quasi* volledig zal worden gevrijwaard » (*Parl. St.*, Kamer, 2014-2015, DOC 54-0960/001, pp. 6-8).

B.16.2. Artikel 3 van het koninklijk besluit van 24 december 1993 ter uitvoering van de wet van 6 januari 1989 tot vrijwaring van 's lands concurrentievermogen, vervangen bij het bestreden artikel 2 van de wet van 3 april 2015, voorziet erin dat de bepalingen betreffende de blokkering van de afgevlakte gezondheidsindex geen nominale loonsvermindering tot gevolg mogen hebben in de periode gedurende welke die index wordt geblokkeerd.

B.17.1. De bestreden maatregel past in het beleid dat door de federale overheid wordt gevoerd om de noodzakelijke voorwaarden te creëren voor « een indrukwekkende werkgelegenheidsgroei [op relatief korte termijn] ». Uit de memorie van toelichting van de bestreden bepaling blijkt dat de wetgever van mening was dat jobcreatie zijn « belangrijkste prioriteit » moest zijn, om de volgende redenen :

« Omdat een job het beste medicijn tegen armoede is. Omdat een job mensen waardigheid en een zin in hun leven geeft. Omdat meer jobs nodig zijn om de financiering van ons sociaal model te verzekeren zodat hulpbehoevenden, gepensioneerden, armen, mensen met een handicap, mensen die hun werk verloren hebben, een fatsoenlijk inkomen kunnen genieten. Omdat meer welvaart de overheid ertoe in staat stelt om diensten van kwalitatief niveau te blijven financieren, zoals veiligheid, onderwijs of gezondheidszorg » (*Parl. St.*, Kamer, 2014-2015, DOC 54-0960/001, p. 4).

De wetgever wilde overigens ook de overheidsuitgaven beperken door een matiging van de ambtenarenweden en van de sociale uitkeringen (*ibid.*, p. 10).

B.17.2. In economische aangelegenheden beschikt de wetgever over een ruime beoordelingsbevoegdheid om de maatregelen te bepalen die moeten worden aangenomen om de door hem vastgestelde doelstellingen te bereiken. Te dezen blijkt uit de memorie van toelichting van de bestreden wet dat de wetgever, uitgaande van met name een studie van de Nationale Bank, het als bewezen achtte dat « de indexsprong [...] een uitgesproken positieve impact [heeft] op de werkgelegenheid » (*ibid.*, p. 7) omdat hij het concurrentievermogen van de ondernemingen verbetert door de loonkostenhandicap van België tegenover zijn drie buurlanden, die ook zijn belangrijkste handelspartners zijn, weg te werken.

Aangezien de keuze van de bestreden maatregel niet manifest zonder redelijke verantwoording blijkt, komt het het Hof niet toe zijn beoordeling van de economische situatie en van de middelen die moeten worden aangewend om de doelstellingen, namelijk een

verbetering van het concurrentievermogen van de ondernemingen en een beperking van de overheidsuitgaven, te bereiken, in de plaats te stellen van het oordeel van de wetgever.

B.17.3. Zonder dat het nodig is te onderzoeken of de bestreden maatregel te dezen een aanzienlijke achteruitgang inhoudt van de bescherming van het recht op een billijke beloning en van het recht op sociale zekerheid, met inbegrip van het recht op gezinsbijslagen, kan de vermindering van de koopkracht van de gerechtigden van wedden, lonen en sociale uitkeringen die zijn onderworpen aan de blokkering en de sprong van de afgevlakte gezondheidsindex worden verantwoord door de door de wetgever nagestreefde doelstellingen van algemeen belang zoals vermeld in B.17.1.

B.17.4. Aangezien de reële vermindering van de koopkracht die door de bestreden bepaling wordt veroorzaakt een beperkte omvang heeft en omdat zij wordt gecompenseerd door maatregelen die door de wetgever en de uitvoerende macht samen worden aangenomen vanuit de bekommernis om de impact ervan op de minst hoge inkomens te milderen, heeft zij bovendien geen onevenredige gevolgen voor de betrokkenen.

B.18. Het eerste middel in de zaak nr. 6274, in zoverre het betrekking heeft op het recht op een billijke beloning, het recht op sociale zekerheid en het recht op gezinsbijslagen, en het tweede middel in de zaak nr. 6249, in zoverre het is afgeleid uit de schending van de *standstill*-verplichting die wordt gewaarborgd door artikel 23 van de Grondwet, zijn niet gegrond.

Ten aanzien van het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie

B.19.1.1. Het tweede middel in de zaak nr. 6249 is afgeleid uit de schending, door artikel 2 van de bestreden wet, van onder meer de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

De verzoekende partijen verwijten de bestreden bepaling een ongunstig effect te hebben op de levensstandaard van de loontrekkenden, de ambtenaren en de uitkeringsgerechtigden en hun gezin, en niet op de levensstandaard van de zelfstandigen, de renteniers en de aandeelhouders en hun gezin.

B.19.1.2. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6274 leiden een tweede middel af uit de schending, door artikel 2 van de bestreden wet, van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 2 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en met artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. In het eerste onderdeel verwijten zij de bestreden bepaling een discriminatie te creëren tussen, enerzijds, de loontrekkenden en de ambtenaren en, anderzijds, de zelfstandigen, de beoefenaars van vrije beroepen, de notarissen, de gerechtsdeurwaarders en de lasthebbers van vennootschappen. In het tweede onderdeel verwijten zij de bestreden bepaling een discriminatie te creëren tussen, enerzijds, de personen die een inkomen uit hun arbeid of een sociale uitkering genieten en, anderzijds, de personen die andere bronnen van inkomsten genieten.

B.19.2. Het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie sluit niet uit dat een verschil in behandeling tussen bepaalde categorieën van personen wordt ingesteld, voor zover dat verschil op een objectief criterium berust en het redelijk verantwoord is.

Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld rekening houdend met het doel en de gevolgen van de betwiste maatregel en met de aard van de ter zake geldende beginselen; het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie is geschonden wanneer vaststaat dat geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel.

B.20. De aangeklaagde verschillen in behandeling berusten op het criterium van de aard van de door de beoogde personen verkregen inkomens. Alleen de inkomens uit een activiteit in loondienst, uit een activiteit als ambtenaar en uit sociale uitkeringen worden beoogd door de matigingsmaatregelen die concreet de vorm hebben aangenomen van de sprong en de blokkering van de afgevlakte gezondheidsindex. De andere soorten inkomens worden niet beoogd door dezelfde matigingsmaatregelen.

Dat criterium is objectief. Het Hof dient te onderzoeken of het pertinent is in het licht van het doel van de bestreden bepaling en of de maatregelen geen onevenredige gevolgen hebben.

B.21. Met het aannemen van de bestreden bepaling had de wetgever tot doel jobcreatie te bevorderen door het concurrentievermogen van de Belgische ondernemingen te verbeteren.

Die verbetering impliceerde, volgens zijn analyse van de economische situatie, dat de loonkostenhandicap ten opzichte van de buurlanden, die sinds 1996 was opgebouwd, moest worden goedge maakt (*Parl. St.*, Kamer, 2014-2015, DOC 54-0960/001, pp. 4-5). Over het toepassingsgebied van de aangenomen maatregelen werd het volgende gepreciseerd :

« De federale regering [...] kiest [...] voor het brede toepassingsgebied dat de lonen, sociale uitkeringen en wedden omvat, omdat enkel op deze wijze de twee doelstellingen die zij wenst te realiseren, kunnen worden bereikt, namelijk het herstel van het concurrentievermogen van ondernemingen (lonen) en het beperken van de overheidsuitgaven (wedden en uitkeringen) » (*ibid.*, p. 10).

B.22.1. De bestreden maatregelen, die een sprong en een blokkering van de afgevlakte gezondheidsindex invoeren, kunnen enkel worden overwogen voor de inkomens waarvoor in een koppeling aan die index is voorzien. Men had bijgevolg geen identieke maatregel kunnen aannemen voor de honoraria van de beoefenaars van vrije beroepen, de inkomens van de zelfstandigen uit hun activiteiten en de inkomens uit kapitaal.

B.22.2. Het criterium van onderscheid is overigens pertinent ten opzichte van de nagestreefde doelstellingen. Immers, aangezien het niet kennelijk onredelijk blijkt ervan uit te gaan, zoals de wetgever heeft gedaan, dat de loonmatiging een positieve impact heeft op het concurrentievermogen van de ondernemingen, is het pertinent voor maatregelen te kiezen die specifiek tot doel hebben een stijging van de lonen af te remmen, en te oordelen dat een identieke maatregel niet geboden is voor de andere vormen van beroepsinkomsten. Op dezelfde wijze hebben de sprong en de blokkering van de afgevlakte gezondheidsindex, toegepast op de ambtenarenwedden en de sociale uitkeringen, een positief effect op de overheidsuitgaven. Een matiging van de andere soorten van inkomsten, zoals de roerende of onroerende inkomsten, zou, ook al kon zij worden overwogen door de tenuitvoerlegging van maatregelen met een effect dat vergelijkbaar is met dat van de bestreden maatregelen, in elk geval niet hetzelfde effect hebben op de twee doelstellingen die door de wetgever worden nagestreefd, zodat die laatste vermocht te oordelen dat het niet noodzakelijk was daartoe bepalingen aan te nemen.

B.23.1. Zoals blijkt uit de in B.16.1 geciteerde parlementaire voorbereiding, heeft de door de bestreden bepaling veroorzaakte reële vermindering van de koopkracht een beperkte omvang en wordt zij gecompenseerd door maatregelen die door de wetgever en de

uitvoerende macht samen worden aangenomen vanuit de bekommernis om de impact van de bestreden maatregelen op de minst hoge inkomens te verzachten, zodat zij geen onevenredige gevolgen heeft voor de betrokkenen.

B.23.2. Ten slotte is het juist dat de bekommernis om sociale rechtvaardigheid te verzekeren, die zou kunnen leiden tot het aannemen van maatregelen die ertoe strekken de inspanningen tot matiging van de inkomens te laten dragen door alle burgers en niet door sommige categorieën onder hen, zou kunnen worden verwezenlijkt door het aannemen van maatregelen op andere gebieden dan dat van de koppeling van de inkomens aan de gezondheidsindex. In dat verband onderstreepte de minister van Werk tijdens het overleg in de commissie dat « de besprekingen over de *tax shift* de mogelijkheid [zouden] bieden aan die bezorgdheid tegemoet te komen » (*Parl. St.*, Kamer, 2014-2015, DOC 54-0960/003, p. 77). Het nastreven van dat legitieme doel en het aannemen van zulke maatregelen behoren tot de beoordelingsbevoegdheid van de verschillende wetgevers, ieder voor wat zijn bevoegdheidsdomein betreft, en ontsnappen aan het onderzoek van het Hof in de context van de voorliggende beroepen.

B.24. Het tweede middel in de zaak nr. 6274 en het tweede middel in de zaak nr. 6249, in zoverre het is afgeleid uit de schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, zijn niet gegrond.

Ten aanzien van het recht op collectief onderhandelen

B.25.1.1. In hun tweede middel verwijten de verzoekende partijen in de zaak nr. 6249 de bestreden bepaling voorts « niet langer een collectieve onderhandeling toe te laten over het vaststellen van het verloningsniveau ». Zij voeren in dat verband de schending aan van de artikelen 10, 11 en 23 van de Grondwet, in samenhang gelezen met, onder meer, artikel 6 van het herziene Europees Sociaal Handvest.

B.25.1.2. In hun eerste middel voeren de verzoekende partijen in de zaak nr. 6274 de schending aan, door de bestreden bepaling, van artikel 23 van de Grondwet, in samenhang gelezen met, onder meer, artikel 6 van het herziene Europees Sociaal Handvest, met artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 28 van het Handvest van

de grondrechten van de Europese Unie en met artikel 4 van het Verdrag nr. 98 van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) betreffende de toepassing van de grondbeginselen van het recht van organisatie en collectief overleg. Zij zijn van mening dat de bestreden bepaling een aanzienlijke en ongerechtvaardigde achteruitgang inhoudt van de bescherming van het recht op collectief onderhandelen.

B.25.1.3. Het vierde middel in de zaak nr. 6274 is afgeleid uit de schending, door de bestreden bepaling, van de artikelen 26 en 27 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 6, punt 2, van het herziene Europees Sociaal Handvest, met artikel 8 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, met het Verdrag nr. 98 van de IAO en met artikel 12 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. De verzoekende partijen zijn van mening dat de bestreden bepaling het recht op collectief onderhandelen schendt, in het bijzonder wat betreft het vaststellen van de lonen van de werknemers en van de wedden van de ambtenaren, in zoverre zij de inhoud van de collectieve onderhandelingen neutraliseert en de toepassing verhindert van de collectieve overeenkomsten die daaruit zijn voortgevloeid.

B.25.2. Artikel 23 van de Grondwet, geciteerd in B.14.2, vermeldt het recht op collectief onderhandelen in de daarin vervatte opsomming van rechten.

Artikel 26 van de Grondwet waarborgt de vrijheid van vergadering.

Artikel 27 van de Grondwet waarborgt het recht van vereniging.

B.25.3. Artikel 6 van het herziene Europees Sociaal Handvest bepaalt :

« Teneinde de onbelemmerde uitoefening van het recht op collectief onderhandelen te waarborgen verbinden de Partijen zich :

1. paritair overleg tussen werknemers en werkgevers te bevorderen;
2. indien nodig en nuttig de totstandkoming van een procedure te bevorderen voor vrijwillige onderhandelingen tussen werkgevers of organisaties van werkgevers en organisaties van werknemers, met het oog op de bepaling van beloning en arbeidsvoorwaarden door middel van collectieve arbeidsovereenkomsten;

3. de instelling en toepassing van een doelmatige procedure voor bemiddeling en vrijwillige arbitrage inzake de beslechting van arbeidsgeschillen te bevorderen;

en erkennen :

4. het recht van werknemers en werkgevers op collectief optreden in gevallen van belangengeschillen, met inbegrip van het stakingsrecht, behoudens verplichtingen uit hoofde van reeds eerder gesloten collectieve arbeidsovereenkomsten ».

B.25.4. Artikel 4 van het voormelde Verdrag nr. 98 van de IAO bepaalt :

« Er moeten, zo nodig, maatregelen getroffen worden, aangepast aan de toestanden van elk land, om, op een zeer breed plan, de ontwikkeling en het gebruik aan te moedigen en te bevorderen van procedures van vrijwillige onderhandeling tot het sluiten van collectieve verdragen tussen werkgevers en werkgeversorganisaties enerzijds, en werknemersverenigingen anderzijds, om op die wijze de arbeidsvoorwaarden vast te stellen ».

B.25.5. Artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens waarborgt de vrijheid van vergadering en van vereniging, met inbegrip van het recht om vakverenigingen op te richten en zich bij vakverenigingen aan te sluiten voor de bescherming van zijn belangen. Artikel 8 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten waarborgt de vakbondsvrijheid.

B.25.6. Artikel 12 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie waarborgt de vrijheid van vergadering en de vrijheid van vereniging, alsook de vakbondsvrijheid. Artikel 28 van dat Handvest bepaalt :

« Werkgevers en werknemers of hun respectieve organisaties hebben overeenkomstig het recht van de Unie en de nationale wetgevingen en praktijken het recht, op passende niveaus collectief te onderhandelen en collectieve arbeidsovereenkomsten te sluiten, alsmede, in geval van belangenconflicten, collectieve actie te ondernemen ter verdediging van hun belangen, met inbegrip van staking ».

B.26.1. In tegenstelling tot hetgeen de Ministerraad betoogt, impliceert de omstandigheid dat het recht op collectief onderhandelen afzonderlijk wordt vermeld in artikel 23 van de Grondwet niet dat artikel 27 ervan niet mag worden aangevoerd door de verzoekende partijen die een aantasting van de vakbondsvrijheid betwisten door het recht op collectief onderhandelen te beschouwen als een component daarvan. Het vierde middel in de zaak nr. 6274 is ontvankelijk in zoverre het is afgeleid uit de schending van artikel 27 van de

Grondwet, in samenhang gelezen met de voormelde verdragsbepalingen die de vakbondsvrijheid en het recht op collectief onderhandelen waarborgen.

B.26.2. Artikel 27 van de Grondwet erkent het recht om zich te verenigen, alsook het recht om zich niet te verenigen, en verbiedt dat recht aan preventieve maatregelen te onderwerpen. Wanneer een verdragsbepaling die België bindt, een draagwijdte heeft die analoog is aan die van een aangevoerde grondwetsbepaling, vormen de waarborgen vervat in die verdragsbepaling een onlosmakelijk geheel met de waarborgen die in de betrokken grondwetsbepaling zijn opgenomen.

Om de draagwijdte van de vrijheid van vereniging, gewaarborgd door artikel 27 van de Grondwet, te bepalen, dient derhalve ook rekening te worden gehouden met onder meer artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens.

B.26.3. De vrijheid van vereniging zoals gewaarborgd door artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens impliceert het recht om vakverenigingen op te richten en zich erbij aan te sluiten. Het recht op collectief onderhandelen over arbeidsvoorwaarden vormt in beginsel een essentieel element van de vrijheid van vereniging (EHRM, grote kamer, 12 november 2008, *Demir en Baykara* t. Turkije, § 154; grote kamer, 9 juli 2013, *Sindicatul « Pastorul Cel Bun »* t. Roemenië, § 135). Een inmenging in de uitoefening van het recht op collectief onderhandelen is niet uitgesloten, maar beperkingen op de uitoefening van dat recht moeten bij wet zijn vastgesteld, een of meer wettige doelen nastreven en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving (EHRM, grote kamer, 12 november 2008, *Demir en Baykara* t. Turkije, § 159).

B.27. De bestreden bepaling neutraliseert, door een blokkering en een sprong van de afgevlakte gezondheidsindex te verwezenlijken, « ten belope van 2 %, tijdelijk en geleidelijk de bestaande sectorale stelsels van koppeling van de lonen aan de index van de consumptieprijzen » (*Parl. St.*, Kamer, 2014-2015, DOC 54-0960/001, p. 5). Zij heeft een vergelijkbaar effect op de berekening van de ambtenarenwedden. Zij dient bijgevolg te worden beschouwd als een inmenging van de overheid in het resultaat van de collectieve onderhandelingen over de lonen en de wedden die voorzien in een koppeling daarvan aan de prijsschommelingen.

B.28.1. De bestreden maatregelen zijn bij de wet vastgelegd.

Zoals vermeld in B.17.1 streven zij een tweevoudig doel na, te weten het concurrentievermogen van de ondernemingen bevorderen door de loonkloof van België ten opzichte van de buurlanden te verkleinen en de overheidsuitgaven binnen redelijke perken te houden.

B.28.2. Zulke doelstellingen zijn wettig in de zin van artikel 11.2 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Zij kunnen de bekritiseerde inmenging in het recht op collectief onderhandelen verantwoorden.

B.28.3. Zoals vermeld in B.17.2 zijn de aangenomen maatregelen niet manifest zonder redelijke verantwoording in het licht van de door de wetgever uitgevoerde analyse van de economische situatie. Rekening houdend met de ruime beoordelingsbevoegdheid waarover hij in die aangelegenheid beschikt, kan worden geoordeeld dat die maatregelen noodzakelijk waren, in een democratische samenleving, om de nagestreefde wettige doelstellingen te bereiken.

B.28.4. Ten slotte, aangezien de bestreden maatregelen slechts betrekking hebben op een beperkt aspect van het vastleggen van het bedrag van de lonen en wedden, doen zij niet op onevenredige wijze afbreuk aan het recht om collectieve onderhandelingen te voeren en om collectieve overeenkomsten te sluiten, recht waarvan de draagwijdte voor het overige ongewijzigd blijft.

B.29. Uit het voorgaande volgt dat het recht op collectief onderhandelen, zoals het wordt gewaarborgd door artikel 27 van de Grondwet, in samenhang gelezen met, onder meer, artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, niet wordt geschonden. Het in aanmerking nemen van de andere in het middel vermelde verdragsbepalingen leidt niet tot een ander besluit.

B.30. Aangezien het Hof besluit tot een niet-schending, door de bestreden maatregelen, van het recht op collectief onderhandelen dat is gewaarborgd door artikel 27 van de Grondwet, in samenhang gelezen met onder meer artikel 11 van het Europees Verdrag voor

de rechten van de mens, zou de toetsing aan de *standstill*-verplichting, vervat in artikel 23, derde lid, 1°, van de Grondwet, niet kunnen leiden tot een ander besluit.

B.31. Het tweede middel in de zaak nr. 6249, in zoverre het de schending aanvoert van het recht op collectief onderhandelen, en het eerste middel, in zoverre het is afgeleid uit de schending van het *standstill*-effect zoals toegepast op het recht op collectief onderhandelen, alsook het vierde middel in de zaak nr. 6274 zijn niet gegrond.

Ten aanzien van het eigendomsrecht

B.32.1. De twee middelen in de zaak nr. 6298 zijn afgeleid uit de schending van de artikelen 16, 17 en 172 van de Grondwet. Het tweede middel in de zaak nr. 6249 is onder meer afgeleid uit de schending van artikel 17 van de Grondwet. De verzoekende partijen verwijten de bestreden bepaling een ongerechtvaardigde eigendomsberoving, een verbeurdverklaring van goederen en een verkapte belasting te vormen.

B.32.2. Artikel 16 van de Grondwet bepaalt de gevallen waarin iemand van zijn eigendom kan worden ontzet. Artikel 17 van de Grondwet verbiedt de straf van verbeurdverklaring der goederen. Artikel 172 van de Grondwet legt het beginsel van gelijkheid in fiscale zaken vast.

B.33.1. De bestreden maatregelen brengen geen vermindering met zich mee van de nominale waarde van de lonen, wedden en sociale uitkeringen. Zij hebben niettemin als gevolg dat zij, in een beperkte mate en tijdelijk, de koopkracht aantasten van de begunstigden van lonen, wedden of uitkeringen.

B.33.2. Zonder dat het noodzakelijk is te onderzoeken of een dergelijke aantasting van de koopkracht een eigendomsberoving zou kunnen zijn, volstaat het vast te stellen dat zij in elk geval, om redenen die identiek zijn aan die welke zijn uiteengezet in B.17, gerechtvaardigd zou zijn door de doelstellingen van algemeen belang die met de bestreden bepaling worden nagestreefd.

Het blijkt overigens niet in welk opzicht de bestreden bepalingen onbestaanbaar zouden zijn met de artikelen 17 en 172 van de Grondwet.

B.33.3. Het tweede middel in de zaak nr. 6298, ten slotte, berust op een verkeerde premisse aangezien de huurprijzen niet door de bestreden bepaling worden beoogd.

B.34. De middelen in de zaak nr. 6298 en het tweede middel in de zaak nr. 6249 zijn niet gegrond.

Om die redenen,

het Hof

verwerpt de beroepen.

Aldus gewezen in het Frans, het Nederlands en het Duits, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op 13 oktober 2016.

De griffier,

De voorzitter,

F. Meersschaut

J. Spreutels